

Bilten "Osmatračnica" objavljuje se u okviru projekta "Monitoring i izveštavanje o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici". Bilten izlazi tromesečno i može se preuzeti na sajtu Beogradskog centra za ljudska prava.

Beogradski centar za ljudska prava

Izdavanje ove publikacije omogućio je Institut za održive zajednice (ISC), uz podršku američkog naroda kroz donaciju USAID-a br. 169-A-DDDB-DD1D4-DD. Mišljenja izneta u ovoj publikaciji su izneta od strane autora i nužno ne odlikavaju mišljenje ISC-a, USAID-a ili Američke vlade.

This report is made possible by the support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID) under Award No. 169-A-DDDB-DD1D4-DD. The opinions expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

Osmatračnica

Uvod

Novi broj *Osmatračnice*, elektronskog biltena u izdanju Beogradskog centra za ljudska prava, nalazi se pred vama. Rad na ovom projektu i izlaženje periodičnog biltena rezultat je početka realizacije projekta koji sprovodimo zahvaljujući podršci američkog naroda preko Agencije Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj (USAID) na osnovu ugovora sa Institutom za održive zajednice (Institute for Sustainable Communities) u Beogradu.

Teme kojima se bavimo ostale su iste. Da li su i problemi ostali isti i kako su na njihovo rešavanje uticali burni politički meseci u prvoj polovini ove godine, pokazaće, između ostalog, i nalazi prikazani u ovom izdanju *Osmatračnice*. Očekivanja za rad državnih organa u narednim mesecima u novim društvenim okolnostima su takođe prikazani na stranicama ovog biltena.

Navedene teme su predmet interesovanja Beogradskog centra za ljudska prava koji od novembra 2006. godine kroz projekat monitoringa i izveštavanja o aktivnostima državnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici pokušava da pruži doprinos osnaživanju građanskog društva i pravne struke u Srbiji kroz jačanje inicijative za zaštitu ljudskih prava, povećanje interesa za zaštitu prava pred sudovima i sprečavanje kršenja ljudskih prava. U cilju diseminacije podataka do kojih tokom realizacije projekta

dolazimo objavljujemo tromesečni elektronski bilten, *Osmatračnicu*, koju priređuju saradnici Beogradskog centra za ljudska prava. Od marta 2008. godine počela je realizacija novog projekta sa sličnim sadržajem. I u ovoj godini ćemo kontinuirano objavljivati elektronske biltene kako bismo još više senzibilisali javnost za pitanja koja opterećuju naše društvo i na koja se u mesecima koji su pred nama moraju ponuditi pravi i efikasni odgovori.

Sadržaj biltena čine autorski tekstovi saradnika Beogradskog centra za ljudska prava i sintetički izveštaj za protekli period izveštavanja iz četiri oblasti. Sintetički izveštaj sastoji se iz četiri tematske celine u skladu sa oblastima monitoringa i nastao je na osnovu praćenja medija, saopštenja domaćih nevladinih organizacija, analize važećih zakona i praćenja aktuelnih sudskih postupaka.

Projektni tim Beogradskog centra za ljudska prava

Urednik:	Bojan Đurić
Saradnici:	Jovana Zorić Nevena Dičić Marina Mijatović Milica Pavičević Miloš Stojković Miloš Stopić Nenad Petković Žarko Marković
Priprema i dizajn:	Tamara Protić

Sadržaj

- 1 Uvodna reč
- 2 Organizovani kriminal
- 3 Uticaj političkih ciklusa na suđenja za organizovan kriminal
- 4 Ratni zločini
- 5 Politički ciklusi i ratni zločini
- 6 Diskriminacija
- 7 Diskriminacija Roma u obrazovanju
- 8 Neonacizam u Srbiji
- 9 Nasilje u porodici

ORGANIZOVANI KRIMINAL

Društvene okolnosti značajne za suzbijanje organizovanog kriminala u Srbiji

Proleće 2008. godine je bilo obeleženo nizom događaja koji su uzdrmali srbijansko pravosuđe, a koji su ostali u senci dnevnih političkih tema i produbljivanja političke krize u Srbiji. Time se, najblaže rečeno, nastavlja praksa urušavanja integriteta pravosudnih tela. Beogradski sudovi se već mesecima više puta nedeljno evakušu zbog lažnih prijava o postavljenim bombama. Od februara od kraja maja bilo je ukupno 24 lažne dojave o postavljanju bombe u zgradi Palate pravde u Beogradu.

Najtragičniji od ovih događaja je ubistvo Dragiše Cvejića, predsednika Opštinskog suda u Knjaževcu. Ovo ubistvo je užasan podsetnik na nedostatke koji postoje u radu državne službe zadužene za pružanje fizičkog obezbeđenja sudijama Specijalnog suda za organizovani kriminal, ali i policije uopšte. Podsećamo da se ovi sudski postupci, koji su od presudnog značaja za uspostavljanje vladavine prava u Srbiji, još uvek dobrim delom odvijaju zahvaljujući ličnoj hrabrosti sudija koji su i sami bili izloženi ozbiljnim napadima. Na ozbiljnost ovog problema ukazivale su i same sudije putem medija, ali njihove izjave nisu izazvale značajnije reakcije političkih elita i građana.

Važno je ukazati i na to da mediji ne posvećuju dovoljnu pažnju vestima koje bi mogle da imaju pozitivan uticaj na izgradnju sudijskog

autoriteta u Srbiji (tako, na primer, nije posvećeno mnogo pažnje presudi Okružnog suda u Somboru u kojoj je određena kazna zatvora u trajanju od 40 godina ubici sudije Opštinskog suda u Odžacima Zorana Cvetanovića i poverioca Petra Savanovića). Na zavisnost srbijanskog pravosuđa od vladajuće elite donekle ukazuje i činjenica da je veliki broj suđenja odložen za period posle majskih izbora. Nazalost, čini se da su i nosioci najvažnijih sudskih funkcija u Srbiji svesni uticaja koji ovi izbori imaju, kako na slučajeve u kojima sude, tako i na njihovu ličnu bezbednost.

Instytucije za borbu protiv organizovanog kriminala i dalje su slabo poštovane od strane ostalih državnih institucija, posebno samog vrha izvršne vlasti i nemoćne su da utvrde eventualne veze koje postoje između organizovanih kriminalnih grupa i nosilaca najviših javnih funkcija. U prilog ovoj tvrdnji govori i činjenica da su Marko Milošević i Mirjana Marković, koji su istragom označeni kao organizatori kriminalne grupe, dobivši azil u Rusiji, postali najverovatnije trajno nedostupni domaćim pravosudnim organima. Prema tvrdnjama srbijanskih medija, u trenutku kada su zatražili azil, izvršen je snažan politički pritisak na pravosudne organe da protiv njih ne bude pokrenut nijedan krivični postupak, čime je

zadovoljen formalni uslov za njegovo odobravanje.

Uspeh rada Specijalnog suda i Specijalnog tužilaštva umnogome zavisi od toga da li će uskoro biti usvojen *Zakon o oduzimanju imovine stečene krivičnim delom* koji bi omogućio pravosuđu efikasno sredstvo za borbu protiv organizovanog kriminala.

Tokom maja nastavljeni su napadi na nezavisno sudstvo, pa su se pored učestalih lažnih dojava o postavljenim bombama posebno istakli visoki funkcioneri nekih političkih stranaka, koji su svojim izjavama vršili direktan pritisak na sudska veća koja sude za dela organizovanog kriminala. Milorad Mirčić, funkcioner Srpske radikalne stranke, koji se u medijima pominjao kao potencijalni kandidat ove stranke za ministra unutrašnjih poslova, izjavio je da će mu ponovno pokretanje istrage o ubistvu premijera biti prvi zadatak, kao da su za taj zločin osuđeni nevini ljudi. Vojislav Šešelj, lider SRS, pravo na odbranu često zloupotrebljava za slanje poruka srbijanskoj javnosti. Tako je Šešelj veličao kao heroja Zvezdana Jovanovića, nepravosnažno osuđenog na 40 godina zatvora za ubistvo premijera Đinđića. Šešeljeva izjava naišla je na oštre osude većine stranaka kao i Vlade Srbije.

Predmet Ubistvo premijera

Javna sednica Vrhovnog suda Srbije na kojoj će se raspravljati o žalbama na prvostepenu presudu okrivljenima za ubistvo Zorana Đinđića (od 23. maja 2007.) biće održana od 8. do 23. septembra u sudnici u zgradi Palate pravde. Specijalni tužilac za organizovani kriminal Miljko Radisavljević je ponovo u svojoj izjavi pomenuo pokretanje rasprave o političkoj pozadini atentata koja se ponovo odlaže do pravosnažnosti presude. Smatramo da je dosadašnjim postupanjem tužilaštvo pokazalo da se istraga političke pozadine ubistva pominje po potrebi i da ne postoji ozbiljna namera tužilaštva, kao ni politička volja za njeno ozbiljno sprovođenje.

Predmet Naftna mafija

Krajem marta stupila je na pravnu snagu optužnica Specijalnog tužilaštva protiv tzv. naftne mafije. Optužnica tereti ukupno 21 lice za krivična dela davanja mita, zloupotrebe službenog položaja i zločinačkog udruživanja. Specijalno tužilaštvo saopštilo je da je Miša Stojanović, kome je pomogla Jovanka Vukša, nabavljao i uvezio naftne derivate u ukupnoj količini od više od 500.000 kilograma, vrednosti od 240.000 dolara i 72.000 evra i lažno prikazivao da su namenjeni proizvodnji boja i lakova firme *Protekta* iz Beograda. Optuženi Nenad Jovanović je falsifikovao dokumentaciju, Dalibor Vidaković je finansirao nabavku, dok je optuženi Dejan Terzić prikazivao poslovanje kroz fiktivnu dokumentaciju preduzeća *B.H.T Beograd* čiji je vlasnik. Jovanka Vukša i Siniša Popadić terete se za krivično delo zloupotrebe službenog položaja u pomaganju. Okrivljeni su na ovaj način navo-

dno ostvarili imovinsku korist veću od 13 miliona dinara.

Postupak protiv prvooptuženog Miše Stojanovića je razdvojen. Sudsko veće bilo je prinuđeno da donese ovakvu odluku iz razloga celishodnosti postupka, nakon što je, zbog lošeg psihičkog stanja optuženog, početak suđenja više puta odlagan. Posle izjave veštaka o njegovom psihičkom stanju, Stojanović je upućen na dvome-sečno posmatranje u bolnicu Okružnog zatvora u Beogradu. Drugooptuženi Dejan Oketić je priznao učestvovanje u prodaji petroleja koji je, uz lažne carinske prijave, uvezio prvooptuženi Stojanović.

Predmet Duvanska mafija ¹

1. Sredinom marta Vrhovni sud Srbije odbio je žalbe protiv rešenja o produžetku pritvora trojici okrivljenih za šverc duvana u organizovanoj grupi Stanka Su-

¹ Specijalno tužilaštvo je do sada pokrenulo istragu protiv tri organizovane kriminalne grupe koje se terete za ilegalnu trgovinu i šverc cigareta tokom devedesetih godina prošlog veka. Na čelu jedne grupe je bio Stanko Subotić Cane, vlasnik preduzeća „Mia“ za koje se sumnja da je vršilo šverc cigareta. Druga je tzv. Badžina grupa koju je predvodio Siniša Stojčić, brat ubijenog Radovana Stojčića Badže, zamenika ministra unutrašnjih poslova u vreme vladavine Slobodana Miloševića i treća je grupa koju su vodili Marko Milošević, sin Slobodana Miloševića, Mirjana Marković, supruga Slobodana Miloševića i Bojana Bajrušević, udovica ubijenog Vlade Kovačevića Trefa, biznismena iz vremena vladavine Slobodana Miloševića.

botića Caneta. Milan Ranković Pekin, Milan Milanović Mrgud i Milovan Popivoda, optuženi su za zloupotrebu službenog položaja kao pripadnici organizovane kriminalne grupe, a pritvor im je produžen jer je ocenjeno je da bi boravkom na slobodi mogli da utiču na saučesnike koji se nalaze u bekstvu i da ometaju dalji tok postupka. Optužnicom protiv Stanka Subotića Caneta i još 14 osoba, Specijalno tužilaštvo za organizovan kriminal tereti ovu kriminalnu grupu za sticanje 56 miliona nemačkih maraka i 8 miliona dolara putem šverca cigareta. Među optuženima je i bivši direktor Savezne uprave carina Mihalj Kertes.

Krajem aprila na beogradskom aerodromu uhapšen je Stevan Banović iz Bačke Palanke, nekada radnik Carine, jedan od optuženih za šverc cigareta koji se nalaze u bekstvu. Neki mediji navode pretpostavku, zasnovanu na informacijama od poverljivih izvora iz MUP, da je Banović došao u Srbiju iako je za njim raspisana poternica, jer mu je ponuđen status svedoka saradnika.

Stanko Subotić, prema optužnici glavni organizator ove kriminalne grupe, uhapšen je krajem aprila na Moskovskom aerodromu „Šeremetjevo“ na osnovu međunarodne poternice. Određen mu je ekstradicioni pritvor i pokrenut je ekstradicioni postupak radi njegovog izručenja srbijanskim pravosudnim organima. Subotić je krajem juna pušten iz ekstradicionog pritvora u Moskvi u kome se nalazio od 28. aprila. Zahtev srbijanskog Ministarstva pravde za njegovo izručenje je odbijen zbog zastarelosti krivičnog gonjenja prema propisima Ruske Federacije. Poternica za Stankom Subotićem i rešenje o određivanju pritvora i dalje su na snazi.

Postupak protiv Subotića i još 4 lica koja se nalaze u bekstvu je razdvojen zbog efikasnosti postupka uz saglasnost tužilaštva i odbrane. Sudsko veće odlučilo je da će odbranu iznositi prvo optuženi koji se nalaze u pritvoru. Iskaz je dao optuženi Milan Ranković koji je odbacio sve navode optužnice. On se tereti da je po Subotićevom nalogu, angažovao vozače za prevoz cigareta, učestvovao u naoružanoj pratnji motornih vozila sa cigaretama, od graničnog prelaza do magacina, da je zajedno sa sada pokojnim Đorđem Subotićem i optuženim Lukom Nenadićem, primenom nasilja, sprečio je radnike finansijske policije u vršenju kontrole magacina u Rumenici i u više navrata na teritoriju Kipra iznosio devize od prodatih cigareta.

Optuženi Stevan Banović rekao je da će se za sada braniti ćutanjem. On je 23. aprila uhapšen na aerodromu u Beogradu, do kada je bio u bekstvu. Banović se tereti da je u svojstvu službenog lica - višeg saradnika za suzbijanje krijumčarenja i carinske istrage u Saveznog upravi carina, po nalogu Mihalja Kertesa, omogućavao ulazak kamiona sa cigaretama preduzeća "Mia" Ub, iz Mađarske i Makedonije, bez carinskog evidentiranja na graničnim prelazima SRJ.

Nebojša Nikolić odbacio je navode optužnice. On se po optužnici tereti da je, po nalogu bivšeg direktora Savezne uprave carina, Mihalja Kertesa, bez carinskog evidentiranja omogućio ulazak kamiona sa cigaretama firme *Mia Ub* iz Mađarske i Makedonije u SR Jugoslaviju, do magacina u Futogu i Rumenki.

Sud je dopustio da se troje optuženih, koji su uhapšeni početkom juna prošle godine, brane sa slobode: bivši načelnik Centra Državne bezbednosti u Novom Sadu Milovan Popivoda, bivši načelnik novosadske policije Miodrag Zavišić i pevačica Ivana Olujić. Optuženi

Milanović Mrgud, Miodrag Zavišić, Ivana Olujić, Dragi Dodevski, Milovan Popivoda i Luka Nenadić takođe su negirali navode optužnice. Prema pisanju medija optužnicom nisu obuhvaćeni svi za koje je policija prikupila dokaze da su učestvovali u nelegalnoj trgovini cigaretama, među licima koja se pominju navodni saučesnici u švercu cigaretama su Jovica Stanišić, Miroslav Mišković, Mirko Vučurević, Milorad Vučelić, Mladen Grujić, Petar Komljenović, Dušimir Zabunović.

Advokatski tim Stanka Subotića je objavio oglas u novinama u kojem navode da je optužnica politički motivisana, da mu je onemogućeno pravo na pravično suđenje, a advokatima uskraćeno pravo da mu na najbolji način pomognu u odbrani. Povodom objavljivanja ovih oglasa reagovalo je Ministarstvo kulture koje je ukazalo je reč o mešanju u suđenje, ali da sa stanovišta medijskih zakona objavljivanje ovakvih oglasa nije prekršaj. Zbog objavljivanja oglasa v.d. republikog tužioca Slobodan Radovanović zatražio je od advokatskih komora Srbije i Beograda da pokrenu disciplinski postupak protiv branilaca Stanka Subotića.

Zbog podnošenja prijave disciplinskim organima advokatske komore branio Stanka Subotića prijavili su Slobodana Radovanovića Etičkom savetu Udruženja tužilaca Srbije. Oni traže od saveta da učini sve da se zastraživanje zaustavi, i da Radovanović odgovara u skladu sa statutom i aktima tog udruženja. Osim plaćenog oglasa, u Beogradu su na pojedinim mestima osvanuli i grafiti kojima se traži oslobođenje Stanka Subotića. Na sednici Etičkog saveta Udruženja tužilaca Srbije nije doneta odluka povodom prijave, već je od podnosioca zatraženo dostavljanje dodatnih informacija. Po prijemu tra-

ženih informacija, trebalo bi da bude zakazana nova sednica na kojoj će se odlučivati o prijavi.

2. Nastavljeno je suđenje za šverc cigareta i tzv. Badžinoj grupi (ova devetočlana grupa se tereti da je tokom 1997. godine nelegalno uvozila i prodavala cigarete na teritoriji Srbije, čime je oštetila državu za skoro dva miliona dolara). Organizator grupe, prvooptuženi Siniša Stojčić, negirao je krivicu za dela za iz optužnice. U svom iskazu on je izneo tvrdnje da je optužnica iskonstruisana i da se bazira na nekoliko događaja koji su se slučajno odigrali kao što je, na primer, slučaj kada je u skladištu njegovog preduzeća bio smešten kamion Željka Ražnatovića Arkana, u kome su se nalazile cigarete.

Optuženi Mihalj Kertes se takođe izjašnjava o ovoj optužnici, on je potvrdio da je razumeo optužnicu, ali da je negirao tačnost tvrdnji na kojima se ona zasniva, izjavivši da tačni samo njegovi lični podaci. Optuženi su i Dejan Milenović (vlasnik i direktor preduzeća „Deks“), Petar Milenković (bivši pomoćnik upravnika carinarnice u Nišu i savetnik Mihalja Kertesa), Stojan Mišić (bivši pomoćnik ministra policije), Radisav Gvozdenović (bivši načelnik SUP Niš), Nenad Živadinović (nekadašnji načelnik SUP Zaječar), Nebojša Nikolić i Zdravko Hristov.

3. U postupku protiv organizovane kriminalne grupe Marka Miloševića, Specijalni sud je povukao Interpolovu poternicu protiv Bojane Bajrušević i prihvatio ponuđeno jemstvo u iznosu od 370.000 eura. Specijalni sud je doneo ovakvu odluku verujući da bi Bajruševićeva mogla da ponudi dokaze na osnovu kojih bi bila podignuta optužnica protiv njenih

saučesnika Mirjane Marković i Marka Miloševića. Specijalno tužilaštvo je istaklo da Bojana Bajrušević, kao jedan od ključnih aktera ove kriminalne grupe, neće pružiti nove informacije kao i da joj neće biti ponuđen status svedoka saradnika.

Predmet *Fudbalska mafija*

Dragan Džajić, Vladimir Cvetković i Miloš Marinković uhapšeni su 5. februara, a protiv njih je pokrenuta istraga, zbog sumnje da su, kao odgovorna lica fudbalskog kluba *Crvena Zvezda*, od 4. jula 2001. do 15. marta 2002. godine, zloupotrebili službeni položaj i pribavili protivpravnu imovinsku korist od 5,1 milion evra transferom Gorana Drulića u španski fudbalski klub *Real Saragosa*. Oni su osumnjičeni da su prilikom realizacije tog transfera zaključili ugovor kojim je predviđeno da beogradskom klubu pripadne 27 miliona nemačkih maraka na ime obeštećenja. Sumnja se da su posle toga lažno prikazali da 18 miliona maraka pripada Druliću i otvorili devizni račun u „Komercijalnoj banci“ na njegovo ime, bez njegovog znanja i odobrenja. Uplatu španskog kluba od 6.127.104 evra prebacili su na račun *Crvene Zvezde*, a zatim su na lozima, falsifikujući Drulićev potpis, podizali novac u pomenutom iznosu i tako ostvarili protivpravnu imovinsku korist. Prema tvrdnjama medija, okrivljeni se sumnjiče i za zloupotrebu položaja prilikom transfera fudbalera Dejana Stankovića i Nemanje Vidića. Okrivljeni Džajić i Cvetković osumnjičeni su da su od prodaje igrača Zorana Njeguša madridskom *Atletiku* 1998. godine nelegalno stekli 3,5 miliona nemačkih maraka.

Okružno javno tužilaštvo pokrenulo je kasnije i zahtev za proširenje

istrage zbog osnovane sumnje da su zloupotrebili službeni položaj pri transferu fudbalera Nemanje Vidića u moskovski „Spartak“. Zbog osnovane sumnje da su zloupotrebili položaj i stekli protivpravnu imovinsku korist, Krivično vanraspravno veće je odlučilo da se osumnjičenima Džajiću, Cvetkoviću i Marinkoviću produži pritvor na još mesec dana. Predmet istrage su transferi fudbalera Zorana Njeguša u madridski „Atletiko“, Dejana Stankovića u rimski „Lacio“, Perice Ognjenovića u madridski „Real“ i Dragana Mladenovića u „Rendžers“ iz Glazgova. Zbog lošeg zdravstvenog stanja Dragan Džajić je prebačen na Vojnomedicinsku akademiju u Beogradu i njegovo saslušanje pred istražnim sudijom je odloženo. Kao znak podrške bivšem funkcioneru „Crvene Zvezde“, Unija Roma Srbije je postavila Dragana Džajića za nosioca liste na parlamentarnim izborima u Srbiji i zatražila je od ministra pravde Dušana Petrovića da po službenoj dužnosti omogući pomilovanje od krivičnog progona, pozivajući se na članove Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Nijedan od do sada saslušanih fudbalera nije u svom iskazu rekao da mu Crvena zvezda nije isplatila celokupnu sumu koja je predviđena transferom, sem Gorana Drulića koji je naveo da mu zvezda duguje 2 miliona maraka.

U aprilu je uhapšen i Milovan Nikodinović, bivši generalni sekretar „Zajednice prvoligaša“, zbog sumnje da je bez znanja arbitražne komisije sačinio i potpisao lažnu odluku na osnovu koje je 1998. godine fudbaler Vanja Grubač raskinuo ugovor s „OFK Beogradom“ i kao slobodan igrač, bez obeštećenja, prešao u nemački „Hamburg“. Nikodinoviću se stavlja na teret da je tim po-

stupkom omogućio Zvezdanu Terziću, tadašnjem predsedniku OFK Beograda, da podigne 1,1 milion nemačkih maraka obeštećenja koje je ipak uplatio nemački klub. Protiv Zvezdana Terzića podignuta je krivična prijava, a za njim je od 4. marta ove godine raspisana i poternica.

Tokom meseca maja brutalno je pretučen u svom stanu u Baru Mladen Stojović, crnogorski novinar, koji je za emisiju *Insajder* emitovanu na televiziji B92, govorio o malverzacijama u domaćem fudbalu. Stojović je govorio o osobama koje su tokom devedesetih godina bile na čelu fudbalskih klubova *Obilić*, *Sutjeska* i *Zeta*, dok je u svojim tekstovima pisao o nameštanju utakmica i načinu funkcionisanja fudbalskog saveza. Napad na Stojovića je nedopustiva povreda slobode izražavanja i očigledna potvrda tačnosti njegovih izjava o načinima na koje su sprovedene malverzacije u fudbalu.

2. Istraga protiv Svetlane Ražnatović završena je nakon pet godina, i predmet je upućen na dalje postupanje. Tužilaštvo bi dalje trebalo odlučiti da li će optužnica biti podignuta. Ražnatovićeva se sumnjiči da je protivpravno prisvojila novac od transfera 15 fudbalera iz fudbalskog kluba *Obilić*, čija je bila predsednica. Kraj istrage najviše je otežala bankarska dokumentacija koja je trebala da stigne iz Rusije, na koju se čekalo 10 meseci. Istraga za nezakonito prisvajanje novca prilikom prodaje četrnaest fudbalera završena je još pre dve godine i tužilaštvo je već tada imalo dovoljno osnova da protiv osumnjičene podigne optužnicu. Stiče se utisak da nije bilo potrebe da se ceo krivični postupak odugovlači do danas zbog zakasnele dokumentacije iz Moskve, koja je nedostajala kao dokaz za nelegalnu prodaju 15 fudbalera.

Predmet Stečajna mafija

Vrhovni sud Srbije odbio je žalbu koju su uložili advokati optuženih na rešenje Posebnog odeljenja Okružnog suda kojim se produžava pritvor pripadnicima tzv. Stečajne mafije. U obrazloženju, kao razlog za odbijanje žalbe, Vrhovni sud je naveo da se nisu ispitali svi svedoci te da će zbog opasnosti na uticanje svedoka optuženi Goran Kljajević, Jelica Živković, Delinka Đurđević i Sekula Pijevčević do daljeg ostati u pritvoru.

Sudsko veće Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu prihvatilo je jemstvo optužene Svetlane Pantić Brašnjović za puštanje iz pritvora. Optužena je sudu predala jemstvo od 30 000 evra u gotovini i raspolaganje stanom čija je vrednost procenjena na 88.000 evra. Udovica Mike Brašnjovića, koji je bio optužen kao jedan od organizatora "stečajne mafije", posle godinu i po dana provedenih u bekstvu, krajem prošle godine uhapšena je na makedonsko-srpskoj granici.

Suđenje „stečajnoj mafiji“ počelo je u januaru 2007. godine, i do sada su saslušani svi optuženi, i započeo je dokazni postupak, ali je tužilaštvo nakon toga više puta dopunjavalo optužnicu, tako da se kraj glavnog pretresa još ne nazire.

Predmet Carinska mafija

Sredinom marta Vrhovni sud Srbije je doneo rešenje kojim se Specijalni sud u Beogradu oglašava nadležnim da sudi deseterici optuženih za udruživanje u tzv. carinsku mafiju. Tom odlukom je uvažena žalba Specijalnog tužioca za organizovani kriminal i ukinuto rešenje Specijalnog suda kojim se taj sud oglasio

funkcionalno nenadležnim za postupanje u predmetu protiv Faruka Kadrića iz Novog Pazara i još devet optuženih. Optužnica protiv pripadnika ove kriminalne grupe je podignuta još u maju 2007. godine i obuhvata 28 lica kojima se stavlja na teret korupcija na carini, primanje mita, zloupotreba službenog položaja i krijumčarenje. Kao organizator grupe označen je Velibor Lukić, koji je vršio funkciju šefa Odseka za suzbijanje krijumčarenja i koordinatora Uprave carina za područje južno od Beograda.

Predmet Zemunski klan

Nastavak suđenja pripadnicima zemunskog klana, koji se terete za otmicu Miroslava Miškovića, obeležili su incidenti optuženih koji su svojim postupcima ugrozili nezavisnost suda vršeći pritisak na sudeće veće. Ugrožavanju autoriteta i nezavisnosti sudećeg veća pored optuženih u velikoj meri su doprineli i sudski stražari kojima je očigledno važnija volja optuženog nego sudije. Do prvog verbalnog sukoba došlo je između sudije Dušana Milenkovića i branioca Nenada Opačića, advokata Vladimira Horovica, koji se pojavio na suđenju uprkos ranije uzrečenoj meri udaljenja. Nakon kraće prepirke, Horovic je napustio sudnicu, a potom je optuženi Opačić izjavio da nema uslova da mu se pravično sudi i da samim tim ne želi da prisustvuje toku suđenja. Posle verbalnog duela sa optuženim, sudija Milenković je doneo rešenje da se Opačić udaljava sa suđenja zbog remećenja reda. Sudnicu su posle Opačića, na sopstveni zahtev napustili optuženi Aleksandar Simović i Nikola Bajić. Na suđenju je svedočio Dejan Milenković Bagzi, koji je u svom iskazu izjavio da je

Milorad Ulemek Legija uzeo 3,5 miliona maraka od otmice Miroslava Miškovića. Dodao je i da je prvobitna cena za otkup Miškovića bila pet miliona, ali je Dušan Spasojević odlučio da kazni Miškovića i podigne otkupninu na sedam miliona, pošto je o otmici bila obavestena policija.

U Palati pravde, u kojoj se iz bezbednosnih razloga održavalo suđenje pripadnicima zemunskog klana koji se u ovom postupku terete za izvršenje tri otmice i krivično delo iznude, sudsko veće Četvrtog opštinskog suda izreklo je prvostepenu presudu. Za otmicu Dragoslava Vukovića, Milenka Aleksića i Miroslava Miškovića pripadnici zemunskog klana Aleksandar i Miloš Simović osuđeni su na osam godina zatvora, Vladimir Milisavljević zvani Budala, koji je još uvek u bekstvu, osuđen je na sedam godina. Zbog podstrekavnja na otmicu Nenad Opačić osuđen je na tri godine zatvora. Dok je zbog izvršenja krivičnog dela iznude Milan Jurišić osuđen na tri, a Nikola Bajić i Dušan Krsmanović na godinu i šest meseci zatvora.

Sudsko veće je zaključilo da je tokom dokaznog postupka utvrđeno da su braća Simović i Mile Luković sa nepoznatim saučesnicima, po naređenju pokojnog Dušana Spasojevića, oteli Miroslava Miškovića i za njegov otkup uzeli sedam miliona maraka. Pored toga utvrđeno je i da je na predlog Nenada Opačića otet Vuković Dragoslav, za čiji otkup je uzeta suma od dva miliona maraka. Ovom presudom, pored izrečenih kazni zatvora, nalaže se i vraćanje protivpravno stečene imovinske koristi, pa su s toga osuđeni u obavezi da isplate više od 272 miliona dinara oštećenim licima, u roku od šest meseci. Međutim, prema pisanju medija, potraga za novcem "zemunaca", koji je skri-

ven na inostranim računima, još nije počela. Prema sadašnjim zakonskim rešenjima, od osuđenog lica moguće je oduzeti samo imovinu koja se vodi na njihovo ime. Žrtve otmica će verovatno teško doći do novca koji su dali za otkup, pošto optuženi članovi zemunskog klana nemaju imovinu koja se vodi na njihovo ime, već se kuće i lokali vode na njihove supruge ili roditelje. Pisanje presude zemunskom klanu za 15 ubistava i tri otmice, koja je objavljena u januaru, biće gotovo do kraja jula.

Predmet Vehabije

Optuženi Senad Vejselović, koji je u istrazi priznao da je počinio dela za koja je optužen, u iznošenju odbrane porekao je dato priznanje. U izjavi pred sudskim većem naveo je da je priznanje u istrazi dao da bi dobio status svedoka saradnika. Optuženi je priznao da je nosio oružje na planinu Ninaj kod Novog Pazara, rekavši pritom da je na pitanje Ismaila Prentića, koji je stradao prilikom pokušaja hapšenja, da li bi se suprotstavio muftiji Zukorliću ako bi on napao njihovu grupu, odgovorio potvrdno.

Muftija Muamer Zukorlić, ključni svedok ovog postupka iako je bio uredno pozvan na svedočenje nije se pojavio pred suodm. Sudsko veće izdalo je nalog za njegovo prinudno dovođenje, međutim ovo rešenje je opozvano, jer je izostanak opravdan nepostojanjem odgovarajućih bezbednosnih uslova, te je muftija ponovo pozvan da svedoči.

Na suđenju petnaestorici vehabija svedočila su četvorica policajaca koji su učestvovali u akciji pronalazjenja kampa vehabija na planini Ninaji i hapšenju Nedžada Memića. Zahteve odbrane da se optuženi puste iz pritvora, sudsko veće je odbacilo. U nastavku suđenja pe-

tnaestorici vehabija svedočila su dvojica policajaca, koja su učestvovala u pretrazi terena planine Ninaj, i prodavac iz prodavnice lovačke opreme i naoružanja. Planirano svedočenje muftije Muamera Zukorlića i ovaj put je odloženo zbog nemogućnosti svedoka da prisustvuje suđenju.

Sudsko veće kojim predsedava Milan Ranić odlučilo je da ukine pritvor dvojici vehabija. U obrazloženju odluke naveli su godine starosti optuženih, vreme provedeno u pritvoru, kao i to da ne postoji opasnost od njihovog mogućeg bekstva i ponavljanja istih ili sličnih krivičnih dela. Ova lica provela su u pritvoru više od trinaest meseci.

Predmet Drumska mafija

U postupku protiv pripadnika tzv. drumske mafije policija je obavestila sudsko veće o raspisivanju poternice za Milošem Nedeljkićem, bivšim finansijskim direktorom preduzeća *Putevi Srbije*, koji se nalazi u bekstvu. Sud nije naveo razloge za raspisivanje ove poternice, a iako se Nedeljkić ne nalazi na spisku optuženih u ovom postupku, njegova uloga u

funkcionisanju ove kriminalne grupe je rasvetljena kroz policijsku istragu. U toku suđenja kao dokaz su izvedeni telefonski ra-

zgovori članova ove kriminalne grupe kroz koje je uloga Miloša Nedeljkića nedvosmisleno rasvetljena. Njegovu umešanost potvrđuje i izjava svedoka Jovanovića koji je Nedeljkića označio kao šefa ove kriminalne grupe. Policija je saopštila da se u bekstvu nalazi i bivši radnik preduzeća *Putevi Srbije*, Miroslav Klopanović, koga sud smatra potencijalnim svedokom u ovom slučaju. Jedan od optuženih za pripadnost tzv. drumskoj mafiji, Savatije Jović, izvršio je samoubistvo u stanu u Nišu.

Predmet GSP mafija

Vrhovni sud Srbije je usvojio žalbe optuženih i ukinuo prvostepenu presudu Specijalnog suda od 26. juna 2007. kojom je izrečena osuda zbog falsifikovanja GSP karata čime je to preduzeće oštećeno za 128 miliona dinara. Ovom presudom je optuženi Gojko Samardžić osuđen je na šest godina i tri meseca zatvorske kazne, a Goran Karović na četiri godine i tri meseca. Na po tri godine osuđeni su Radovan Spasenović i Milovan Petrović. Na po dve i po godine osuđeni su Dragan Martinović, Boriša Pandurević, Nebojša Grujičić i Goran Dacić. Kazna od dve godine i tri meseca zatvora izrečena je Vojkanu Milanoviću, Žarku Radosavljeviću i Nenadu Miškovu. Darku Grahovcu, Marku Bugarskom i Borislavu Ivanoviću izrečene su kazne u trajanju od po dve godine. Na godinu i šest meseci osuđen je Radoslav Brković, a na godinu i četiri meseca zatvora osuđen je Mladen Đujić.

Predmet je vraćen na ponovno suđenje. Vrhovni sud je u obrazloženju, kao razlog za ukidanje presude, naveo bitne povrede postupka, smatrajući da je izreka presude nejasna i kontradiktorna, kao i da su nedovoljno jasno obrazloženi razlozi o svim odlučnim činjenicama, zbog čega činjenično stanje nije pravilno i potpuno utvrđeno, pa se ne može ispitati pravilnost primene krivičnog zakona.

Predmet *Ubistvo na Ibarskoj magistrali*

Vrhovni sud Srbije doneo je konačnu presudu u slučaju za četvorostruko ubistvo na Ibarskoj magistrali i smatramo da će je ova presuda biti značajna kako za buduću kaznenu politiku nižih sudova, tako i za suočavanje sa političkom prošlošću. Posle 35 godina Vrhovni sud Srbije je održao pretres u nekom krivičnom postupku. Sudsko veće je odlučilo da otvori pretres iz razloga celishodnosti postupka kako se suđenje ne bi vraćalo na sam početak i pritom smatrajući da Okružni sud u Beogradu nije pravilno utvrdio činjenično stanje.

VSS je osudio na po 40 godina zatvora bivšeg načelnika Državne bezbednosti Radomira Markovića, bivšeg pukovnika DB-a i komandanta JSO Milorada Ulemeka, Nenada Ilića i Branka Berčeka.

Nenad Bujošević osuđen je na 35 godina zatvora, a Duško Maričić i Leonid Milivojević na po 30 godina zatvora. Bivši direktor savezne uprave carina Mihalj Kertes osuđen je na godinu i po dana zatvora za pomaganje učiniocu posle izvršenog krivičnog dela.

Bivši načelnik Uprave saobraćajne policije Dragiša Dinić i bivši šef beogradske saobraćajne policije Vidan Mijailović osuđeni su za isto delo na deset meseci tj. šest meseci zatvora. Bivši načelnik Beogradskog centra DB-a Milan Radonjić i bivši šef beogradske policije Branko Đurić oslobođeni su optužbe da su pomagali u ubistvu, zbog nedostatka dokaza, čime je potvrđena prvostepena presuda.

**Uticaj političkih ciklusa na suđenja
za organizovan kriminal**

Autor ovog teksta veruje da borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji mora da bude zasnovana na stvarnoj političkoj volji i da odgovornost države prema građanima leži u formiranju jasnog sistema vrednosti u društvu i postupanja u skladu s tim vrednostima. Nažalost, srbijansko društvo još uvek počiva na iluzijama predizbornih obećanja jedne loše politike.

Iako je nesporno da su radom policije, tužilaštva i suda, tokom trajanja mandata vlade Vojislava Koštunice, otkriveni, optuženi i osuđeni brojni pripadnici različitih kriminalnih grupa i iako je doneta najvažnija presuda u istoriji srbijanskog pravosuđa, ostala je jasna nespornost države da se suoči s najbitnijom komponentom organizovanog kriminala – povezanošću s državnim strukturama. Neotkrivanje političke pozadine ubistva premijera Đinđića, predaja Milorada Ulemeka i umešanost predstavnika vlasti u nezakonitu naplatu putarina su samo neki od primera u kojima uloga izvršne vlasti nije rasvetljena.

Svest o tome da izvršna vlast može i mora biti deo sudskih postupaka je prisutna bila i tokom predizborne kampanje u izjavama funkcionera Srpske radikalne stranke kojima je najavljivana neustavna revizija sudskih presuda i direktno ugrožavanje nezavisnosti pravosuđa. Poruka koja je srbijanskoj javnosti poslata je da arbitrarnom odlukom političkih elita pripadnici organizovanih kriminalnih grupa mogu biti iznad pravosudnog sistema.

Takve direktne i nedvosmislene poruke svojevremeno nije slao ni režim Slobodana Miloševića koji je nacionalne interese poistovećivao s privatnim, a kriminalne grupe integrisao u državne strukture.

Zadatak nove srbijanske vlade u borbi protiv organizovanog kriminala je jasan: potrebno je omogućiti nova zakonska rešenja za efikasniji rad sudova, pre svega Zakonom o oduzimanju imovine stečene krivičnim delom; otkloniti ozbiljne propuste u radu Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu, pre svega pružiti potrebnu podršku radu sudija i tužilaca za organizovan kriminal, omogućiti kontinuitet rada i ne dovoditi u pitanje postojanje ove institucije; izvesti neophodne strukturne reforme službi bezbednosti i policije. Poseban doprinos država bi trebalo da učini donošenjem zakona o transparentnosti rada medija, čime bi se stekao uvid u vlasničke strukture i metod finansiranja pojedinih pisanih medija. Bez spro-

vođenja ovih mera, spremnost nove vlade na borbu protiv organizovanog kriminala ostala bi na nivou simulovane, a ne stvarne političke volje, dok bi privid suočavanja društva s prošlošću opstao. Bez izvođenja potrebnih reformi i formiranja sistema vrednosti proevropskog društva, koje se bori protiv korupcije i kriminala, nova srbijanska vlast bila bi svedena na predizborna obećanja politike koju je porazila na izborima, politike privida države i njenih institucija.

Teorija obligacionog prava nas uči da samo stvarna volja ugovornih strana rađa ugovor, tj. odnos uzajamnih prava i obaveza. Svaka nestvarna (simulovana) volja ima za cilj da stvori privid ugovora, njegovo postojanje i ne stvara potrebnu uzajamnost. Taj ugovor između građana i države ne sme da počiva na simulovanoj volji, jer ona kao takva ne rađa prava i obaveze...

Miloš **Stopić**

RATNI ZLOČINI

Suva reka

Na suđenju koje je održano od 2. do 5. juna svedočio je Obrad Stevanović. Stevanović nije mogao da odgovori na najvažnije pitanje njemu upućeno: kako je moguće da se zločin desio, da su tela prebačena iz Prizrena u Batajnicu a da policijski vrh o tome ništa nije znao. On je, kao i skori svi svedoci koji su pripadnici MUP, rekao da je za zločin čuo na suđenju Slobodanu Miloševiću. Obradović je rekao da, „iako postoji takva percepcija“, on nije bio komandant Posebnih jedinica policije, ni formalno ni faktički. Stevanović je naveo da je bio komandant Posebnih jedinica policije do početka 1997. godine, kada je razrešen sa te funkcije i imenovan za pomoćnika ministra policije. Ukazavši da je odred kojim je komandovao Mitrović bio je potčinjen komandi Prištinskog korpusa, odakle su išla sva naređenja, Stevanović je rekao da je postojala pisana naredba generala Dragoljuba Ojdanića, optuženog za zločine pred haškim Tribunalom, kojom su sve policijske snage bile potčinjene vojsci.

Na suđenju je svedočio i Božidar Delić, penzionisani general Vojске Jugoslavije. On je potvrdio

da su u Prizrensku kasarnu dovoženi leševi ali da su to bila tela „isključivo albanskih terorista i vojnika stradalih u borbama“. On je rekao da je, svedočeci u Hagu na suđenju Slobodanu Miloševiću, prvi put čuo da su 26. marta leševi civila iz Suve Reke preveženi u prizrensku kasarnu. Delić je rekao da je dogovor bio da 25. marta Mitrovićeva jedinica napada iz pravca Suve Reke, a njegova iz pravca Orahovca, dodajući da je prema njegovim saznanjima sutradan, kada se zločin dogodio, prvooptuženi Mitrović bio Prizrenu. Prema navodima optužnice, Mitrović je policajcima iz Suve Reke naredio da izvrše pretres i paljenje kuća, da ubiju ljude koje zateknu u kućama, a da leševe utovare na kamion i odvezu sa lica mesta, govoreći: "Krećite, šta čekate, ubijajte, vozite...je li to ja treba da radim umesto vas". Suđenje je obeležilo i preteće pismo koje je optuženi Miroslav Petković napisao i u kojem kaže „da su na njegovoj listi za odstrel Srba mogli da se nađu i pojedini članovi veća“. Petković je obrazložio da se u tom trenutku „nalazio u nervnom rastrojstvu“. Jedna od preživelih članova porodice Beriša, Vjolca Beriša, odbila je zbog straha da dođe i svedoči. Beriša je u veoma lošoj

zdravstvenoj situaciji i lošem psihičkom stanju i plaši se da se dolaskom u Beograd njoj može nešto dogoditi.

Ubistvo braće Bitići

Suđenje dvojici bivših pripadnika Posebnih jedinica policije, optuženim za pomaganje u ubistvu braće Bitići u Petrovom selu 1999, nastavljeno je pred Većem za ratne zločine 7. i 8. aprila. Policajac Nenad Šošić, koji je 1999. bio na obuci u kampu u Petrovom selu, izjavio je da o ubistvu braće Bitići ništa ne zna, dok je policajac iz Prokuplja Stanko Đukić izjavio da je čuo da su trojica Albanaca uhapšena na administrativnoj granici i dovedena u SUP Prokuplje, ali da ne zna šta se sa njima dogodilo.

Iako je do sada saslušano preko 60 svedoka, a istraga u vezi sa ovim zločinom se vodi protiv nekoliko lica, neposredni izvršiocci su i dalje nepoznati. Na glavnom pretresu održanom 12. maja sudsko veće je donelo odluku da u nastavku suđenja bude saslušan Milorad Ulemek, bivši

komandant Jedinice za specijalne operacije. Datum saslušanja biće naknadno utvrđen. Optuženi Sreten Popović i Miloš Stojanović, u vreme zločina pripadnici Operativno poternih grupa koje su delovale u okviru Posebnih jedinica policije se terete da su 8. jula 1999. neovlašćeno lišili slobode braću Bitići kada su ovi izlazili iz Okružnog zatvora u Prokuplju, gde su prethodno izdržali kaznu zbog ilegalnog prelaska granice, i da su ih prebacili u Nastavni centar MUP u Petrovom selu, gde su ih u kasnim večernjim satima 9. jula preuzeli za sada nepoznati pripadnici SAJ i lišili života, te da su na taj način izvršili krivično delo ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. Tela braće Bitići su pronađena 2001. godine u masovnoj grobnici u blizini policijskog kampa u Petrovom selu, a u vreme ubistva u kampu se odvijala policijska obuka kojom su rukovodili instruktori iz sastava JSO, a prema iskazima velikog broja svedoka, tokom obuke je u kamp dolazio i Milorad Ulemek.

Punomoćnik oštećenih advokat Dragoljub Todorović je predložio da u nastavku postupka budu saslušani i bivši ministar policije Dušan Mihajlović i bivši funkcioner MUP Dragan Karleuša, koji je vodio akciju otkrivanja masovnih grobnica u Petrovom selu.

Ubistvo Dragutina Krušića (Slunj 1991)

Na suđenju Zdravku Pašiću, optuženom za ratni zločin u mestu Slunj u Hrvatskoj 1991. godine, 9. aprila je svedočio Petar Glamočija koji je rekao da su, prema saznanjima do kojih je došao radeći kao policajac na tom slučaju, dr Dragutina Krušića ubili Milan Grubješić i izvesni „Cigo“. Glamočija je rekao da se Pašić tu

slučajno zatekao. Pašić je optužen da je u noći između 22. i 23. decembra 1991, prema prethodnom dogovoru s Grubješićem, ubio lekara Doma zdravlja u Slunju Dragutina Krušića. Prema navodima optužnice, Krušića su Pašić i Grubješić izveli iz Doma zdravlja u Slunju pod lažnim izgovorom da hitno treba da pomogne većem broju ranjenika u susednom Cetingradu, da bi ga potom Pašić, na parkiralištu ispred gostionice, zajedno sa Grubješićem usmrtio ispalivši u njega više projektila iz automatske puške. Na glavnom pretresu, Glamočija koji je bio angažovan u lokalnoj policiji i radio na istraživanju tog ubistva, kazao je da je dana kada je ubijen lekar, u stanicu policije došao Grubješić (tadašnji direktor Komunalnog preduzeća u Slunju) i tražio dvojicu policajaca koji bi sa njim otišli po Krušića, a zatim u Cetingrad zbog nekih ranjenika. Svedok je rekao da ga je komandir policijske stanice obavestio tog dana uveče da je Krušić ubijen i da treba da ode i „obezbedi lice mesta“, dok ne dođe uviđajna ekipa. Pošto je negirao da su na policijskim dokumentima kojima sud raspolaže njegovi potpisi, sudsko veće je zatražilo da to objasni, pa je Glamočija odgovorio da je moguće da ga je „potpisao“ kolega Ranko Bjelac koji je radio sa njim. Glamočija je prvi svedok koji je izjavio da su na mestu i u vreme kada je dr Krušić ubijen bili doktor „Ljuština“ i izvesni „Cigo“, i da je, kako je rekao, protiv tog doktora podneta krivična prijava zbog umešanosti u slučaj, ali je odlukom ratnog predsedništva ta prijava povučena. Za osobu pod nadimkom „Cigo“ koja je, kako je tvrdio, pucala u Krušića, svedok je rekao da je ne poznaje, i dodao da je taj slučaj „preuzela vojska“. Zbog ubistva dr Krušića, Županijski sud u Karlovcu osudio je 2001. u odsustvu Pašića na 12 godina zatvora, a na istu kaznu osuđen je i Grubješić koji se nalazi najizdržavanju kazne. Pašić je na početku suđenja, 1.

februara ove godine, negirao navode optužnice, optuživši Grubješića za ubistvo Krušića.

Suđenje je nastavljeno 6. juna. Grubješić je izjavio da je iz odseka Državne bezbednosti u Slunju dobio zadatak da ubije lekara Doma zdravlja u Slunju Dragutina Krušića, ali da optuženi Pašić nije učestvovao u ubistvu. Prema navodima optužnice, Grubješić i Pašić su, u noći između 22. i 23. decembra 1991, pod izgovorom da treba da ukaže medicinsku pomoć ranjenicima, izveli Krušića iz Doma zdravlja i pucali u njega na ulazu u jedan restoran na putu za Cetingrad. Grubješić je tvrdio da je on sam ubio Krušića a da Pašić nije pucao i da nije znao da je on dobio zadatak da ubije lekara. Objasnio je da je Pašića optuživao za ovo ubistvo tokom postupka koji je protiv obojice vođen u Hrvatskoj da bi zaštitio sebe. Pašić je, kao i Grubješić, pred Županijskim sudom u Karlovcu 2001. godine osuđen na 12 godina zatvora. Njemu je suđeno u odsustvu.

Tvrđenje koje je u svom svedočenju izneo Grubješić u suprotnosti su sa dokazima koje su pribavili neposredno posle ubistva pripadnici Odeljenja javne bezbednosti iz Slunja. Oni su još tada, na osnovu prikupljenih dokaza, podneli krivičnu prijavu protiv obojice, da bi na zahtev Okružnog tužioca pred sudom u Glini bio pokrenut krivični postupak protiv obojice, koji je kasnije prekinut i nikad pred ovim sudom nije nastavljen. I na suđenju pred Županijskim sudom u Karlovcu je utvrđeno da su Pašić i Grubješić zajedno usmrtili Krušića, što u optužnici protiv Pašića tvrdi i Tužilaštvo za ratne zločine Srbije, navodeći da je Pašić tom prilikom pucao iz automatske puške a Grubješić iz pištolja kalibra 7,62 mm.

Tuzlanska kolona

Suđenje Iliji Jurišiću nastavljeno je 10. i 11. aprila. Trebalo je da svedoče tri svedoka, ali svedok Nenad Dragić nije mogao da dođe jer mu nije uručen poziv. Svedočila su dva svedoka, koja su se nalazila u vojnoj koloni napadnutoj u Tuzli 1992. Ovi svedoci nisu mogli da identifikuju Jurišića niti su znali bilo šta o njegovom učešću u ovom zločinu. Oni su samo potvrdili da su bili u koloni i da su bili ranjeni. U dosadašnjem toku izvođenja dokaza optužbe nijedan svedok nije znao ko je Ilija Jurišić.

Drugog dana suđenja svedočio je bivši tuzlanski policajac Mato Divković. Divković je ispričao da je u policijskom vozilu bio u sredini kolone JNA, kao garant da će vojnici i rezervisti nesmetano napustiti Tuzlu, te da je na svojoj policijskoj radiostanici čuo tvrdnju da prvi pucnji dolaze iz kolone JNA. On je rekao da dežurstvo u operativnom centru policije, gde se u trenutku sukoba nalazio Jurišić, ne podrazumeva nikakvu komandnu odgovornost ali je i potvrdio da je nakon što je čuo pucnje čuo glas Ilije Jurišića koji je preosio naredbu „na vatru odgovorite vatrom“. Divković nikada nije saznao ko je bila osoba koja je prva prenela da vojska puca na objekte niti je saznao ko je izdao naredbu za otvaranje vatre. On je rekao da ne zna da li je povodom napada kolone vođena istraga radi utvrđivanja ko je započeo pucnjavu i koliko je ljudi stradalo, niti da li su bile podignute krivične prijave. Suđenje Iliji Jurišiću održano je 15. i 16. maja. Na suđenju je svedočio bivši komandant kasarne u Tuzli Mile Duba-

jić koji je izjavio da je napad na kolonu JNA bio orgaizovan uz podršku vlasti i MUP. On je rekao da je kasarna iz Tuzle trebalo da se iseli do 19. maja i da je 15. maja na sastanku sa članovima Kriznog štaba Tuzle dogovoreno da se kasarna povuče mirno. Ka-ko je pucanja sa okolnih brda bilo i pre polaska kolone, on je zahtevao od načelnika Kriznog štaba Tuzle Mehmeda Bajrića da se sa tim prestane. Posle napada na kolonu on je razgovarao sa Bajrićem koji mu je rekao da su vojnici prvi pucali i da su oni samo uzvratili na to.

Na suđenju održanom od 11. do 13. juna su svedočila dva pripadnika JNA koji su preživeli napad. Tatomir Kulišić je rekao da je 15. maja, kada je u popodnevnim satima kolona krenula, začuo pucnjavu i video da je pogođen vozač kamiona u kojem je bio. Tom prilikom on je ranjen. Nakon ranjavanja, otišli su, kako je naveo, do obližnje zgrade, gde ih je sačekala lokalna policija, kojoj su predali puške. On je rekao da je u zgradi bilo još ranjenih vojnika i da su tamo proveli noć i sutradan su prebačeni u bolnicu na Gradini. Tamo su, kako je naveo Kulišić, maltretirani, zatim odvedeni u policijsku stanicu, a odatle u zatvor u Tuzli.

Danko Mihajlović koji je preživeo napad, rekao je da je posle napada uhapšen i da su ga ti policajci, i još neki civili koji su živeli u toj zgradi u kojoj je uhapšen, tukli nekoliko sati do dolaska Hitne pomoći.

Zvornik 1

U nastavku suđenja 14. aprila Tužilaštvo za ratne zločine predložilo je da se izvrši razdvajanje postupka protiv optuženih za ratne zlo-

čine u Zvorniku i okolini 1992. godine. Zamenik tužioca Milan Petrović rekao je da je istraga protiv dvojice prvooptuženih, Branka Grujića i Branka Popovića u slučaju „Zvornik 2“ pri kraju i da na osnovu prikupljenih dokaza ima elemenata za podizanje optužnice koja bi bila spojena sa već postojećom. Postojećom optužnicom, Grujić (bivši predsednik: Kriznog štaba, Opštine, Privremene vlade i Ratnog štaba u Zvorniku) i Popović (bivši komandant Štaba Teritorijalne odbrane i član Ratnog štaba u Zvorniku) terete se da su naredili i izvršili proterivanje stanovništva iz sela Kozluk i Skočić kao i da su znali za zločine u Domu kulture u Čelopeku i na mestima poznatim kao „Ekonomija“ i „Cigлана“ (gde je ubijeno najmanje 22 lica), a da ih nisu sprečili. Ovi zločini se, kao neposrednim izvršiocima, stavljaju na teret preostaloj četvorici optuženih (bivšim pripadnicima jedinice „Igor Marković“, poznatije kao „Žute ose“). U predmetu „Zvornik 2“ Grujić i Popović su osumnjičeni zbog likvidacije oko 700 civila na području zvorničke opštine.

Na suđenju optuženim za ratne zločine u opštini Zvornik 1992. godine, sudsko veće je 26. maja, na predlog tužilaštva, donelo odluku da se postupak protiv dvojice prvooptuženih, Branka Grujića (bivšeg prdsednika Kriznog štaba, Opštine, Privremene vlade i Ratnog štaba u Zvorniku) i Branka Popovića (bivši komandant Štaba Teritorijalne odbrane i član Ratnog štaba u Zvorniku), razdvoji, jer se njih dvojica sumnjiče i zbog događaja u kojim je ubijeno oko 700 civila u Zvorniku a o kojim se vodi istraga koja je pri kraju i koja bi trebala rezultirati podizanjem optužnice koja bi bila spojena sa već postojećom. Postojećom optužnicom Grujić i Popović se terete da su naredili i izvršili proterivanje

stanovništva iz sela Kozluk i Skočić kao i da su znali za zločine u Domu kulture u Čelopeku i na mestima poznatim kao „Ekonomija“ i „Ciglana“ (gde je ubijeno najmanje 22 lica), a da ih nisu sprečili. Ovi zločini se, kao neposrednim izvršiocima, stavljaju na teret preostaloj četvorici optuženih (bivšim pripadnicima jedinice „Igor Marković“, poznatije kao „Žute ose“ i odreda zvanog „Pivarski“). Kako je dokazni postupak koji se tiče odgovornosti ove četvorice optuženih završen, 27. i 28. maja iznete su završne reči.

Zamenik tužioca za ratne zločine Milan Petrović rekao je da je tokom suđenja optužnica dokazana a da optuženi nisu pokazali kajanje niti su saradivali u rasvetljavanju slučaja. On je naveo da bi veće pri odlučivanju o kazni trebalo da ima u vidu, kao otežavajuće okolnosti, broj žrtava i način na koji su zločini počinjeni. Punomoćnica oštećenih, Nataša Kandić, izjavila je da se slaže sa tužilaštvom kada je u pitanju tvrdnja da je optužnica dokazana, i dodala da odgovornost snosi i država Srbija zbog podsticanja i nekažnjavanja zločina. Odbrana optuženih je osporavala izvedene dokaze, a optuženi još jednom negirali krivicu.

Na tri lokaliteta u Zvorniku bilo je zatvoreno ukupno 187 civila. Njih su brutalno zlostavljali, a 22 civila i ubili dobrovoljci iz jedinica poznatih kao „Žute ose“ i „Pivarski“. Veliki broj preživelih žrtava je svedočio u postupku, a postoji i veliki broj neposrednih svedoka, tako da se može reći da postoji ogroman broj dokaza koji ukazuju na krivicu optuženih. Pored u ovom postupku optuženih, Ivana Koraća, Dragana Slavkovića, Siniše Filipovića i Dragutina Dragičevića za ove zločine bio je optužen i Duško Vučković zvan „Repić“, koji je preminuo u pri-

tvoru pred početak suđenja, a 17. marta 2008. optužnica je podignuta i protiv bivših dobrovoljaca Saše Đilerdžića i Gorana Savića. 12. juna izrečene su presude optuženim za ratne zločine u opštini Zvornik 1992. godine. Četvorica pripadnika paravojsnih formacija poznatih kao „Žute ose“ i odred „Pivarskog“ optuženi su za zločine u Domu kulture u Čelopeku i na mestima poznatim kao „Ekonomija“ i „Ciglana“ na kojim je bilo zatvoreno i brutalno zlostavljano 187 civila, od kojih je najmanje 22 ubijeno.

Dragan Slavković (46 godina) osuđen je na 15, Ivan Korać (36) na 13, Siniša Filipović (34) na 3 godine zatvora, dok je Dragutin Dragičević oslobođen optužbi. Predsedavajuća sudskog veća, Tatjana Vuković, rekla je, obrazlažući odluku, da je na osnovu brojnih izvedenih dokaza utvrđeno da su osuđeni počinili krivična dela za koja im je izrečena zatvorska kazna. Ona se posebno osvrnula na iskaze zaštićenih svedoka koji su i u istrazi i u sudu prepoznali optuženog Koraća kao osobu koja je učestvovala u zločinima u Domu kulture u Čelopeku, kao i na mestima zvanim „Ekonomija“ i „Ciglana“. Ona je rekla da su zaštićeni svedoci jasno ukazali i na Slavkovića i Filipovića kao osobe koje su počinile zločine za koje im je suđeno. Navela je da je Dragičević oslobođen jer nije bilo nepobitnih dokaza da je počinio zločine za koje se teretio. On se već nalazi na izdržavanju kazne zatvora zbog zločina u Sjeverinu, za koji je osuđen na 20 godina zatvora. Prema rečima predsedavajuće, sudije Vuković, sudsko veće je došlo do zaključka da svedoci (koji su u velikom broju i sami žrtve ovih zločina) govore istinu i da nisu usaglašavali iskaze, niti su pripremani za suđenje.

Tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević je izjavio da su izrečene

kazne suviše blage i da nisu adekvatne počinjenim zločinima i najavio je žalbu na presudu. Istu ocenu izneli su i punomoćnici oštećenih, ne stavljajući primedbe, kao i tužilac Vukčević, na utvrđeno činjenično stanje, koje smatraju pravilno utvrđenim, već na kazne, koje smatraju neadekvatnim težini počinjenih zločina. I zaista, izrečene kazne su, upkos olakšavajućim okolnostima koje je sudsko veće uzelo u obzir (starost optuženih u vreme izvršenja dela - Korać je imao 20 a Filipović samo 18 godina; porodične prilike), neprimereno niske, imajući u vidu da su zločini počinjeni na izuzetno svirepo, načinom na kakav se ne nailazi niti u jednom postupku koji se vodi pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu.

Lovas

Pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, 17. aprila je počelo suđenje optuženima za ratni zločin protiv civilnog stanovništva u selu Lovas, u Hrvatskoj, tokom oktobra 1991. godine. Optuženo je 14 lica, i to Ljuban Devetak, Milan Devčić, Milan Radojčić i Željko Krnjajić, kao pripadnici tadašnje lokalne civilnovojne vlasti, Miodrag Dimitrijević, Darko Perić, Radovan Vlajković i Radisav Josipović, kao pripadnici Teritorijalne odbrane čije jedinice su bile potčinjene 2. proleterskoj gardijskoj motorizovanoj brigadi iz sastava tadašnje JNA, i Petronije Stevanović, Aleksandar Nikolaidis, Dragan Bačić, Zoran Kosijer, Jovan Dimitrijević i Saša Stojanović, kao pripadnici dobrovoljačke oružane grupe, zvane „Dušan Silni“. Prema navodima optužnice, prvooptuženi Devetak je uz pomoć pojedinih članova

stranke Srpska narodna obnova (SNO), od simpatizera te stranke i nekoliko meštana Lovasa formirao dobrovoljačku formaciju radi napada na Lovas. Dobrovoljci su sakupljeni i od Teritorijalne odbrane naoružani u Novoj Pazovi i Šidu, a zatim upućeni u Tovarnik odakle su zajedno sa pripadnicima TO Tovarnik i milicije kojima je komandovao optuženi Željko Krnjajić 10. oktobra 1991. izvršili napad na Lovas, znajući da u selu nema hrvatskih oružanih snaga koje bi mogle pružiti otpor i da se u selu nalazi civilno stanovništvo koje ne učestvuje u oružanom sukobu. Tada je jedno lice poginulo od posledica artiljerijskog dejstva, dok je 21 lice ubijeno prilikom zauzimanja sela od strane pripadnika oružane grupe koju su činili optuženi, u kućama, dvorištima i na ulici otvaranjem vatre iz pešadijskog naoružanja ili bacanjem bombi i drugih eksplozivnih naprava, ili tako što su civili izvođeni iz podruma kuća ili dvorišta i odvođeni na druga mesta gde su potom ubijani.

Narednih dana, nakon prethodnog fizičkog maltretiranja i mučenja i bespravnog privođenja, po odvođenju iz improvizovanih zatvora ubijeno je 13 lica, dok je u svojim kućama ili nakon izvođenja iz kuća na raznim lokacijama ubijeno još 14 lica. 18. oktobra 1991, pripadnici JNA i dobrovoljci su, prema navodima optužnice, grupu od oko 50 prethodno zatvorenih civila odveli do polja za koje su pretpostavljali da je minirano, i naterali ih da držeći se za ruke hodaju kroz polje, uz naredbu da zastanu ako primete mine, ali je jedan od civila, koji je prethodno teško pretučen i povređen, pao preko jedne od poteznih mina, pa je došlo do istovremenog aktiviranja većeg broja mina, nakon čega je u nastaloj haotičnoj situaciji jedan broj pri-

padnika iz oružane pratnje na bespomoćne civile otvorio puščinu paljbu, pa je usled oba ova dejstva smrtno stradalo 20 civila, a 12 ih je zadobilo teške i lake telesne povrede. Jedan civil ubijen je na putu do miniranog polja, jer nije mogao da se kreće pošto je prethodne noći i jutro pretučen u dvorištu seoske zadruge.

Svi navedeni događaji su praćeni pljačkom i uništavanjem imovine. Prvi su odbranu izneli optuženi Aleksandar Nikolaidis i Petronije Stevanović, bivši pripadnici paravojsne formacije „Dušan Silni“. Nikolaidis je potvrdio da su zločini činjeni, ali je negirao da je učestvovao u njima a tvrdio je da su meštani Lovasa bili privođeni, mučeni i ubijani po nalogu prvooptuženog Devetaka. Stevanović je priznao da je privodio i tukao civile, ali je tvrdio da nije ubijao civile niti ih ubadao nožem (kako se navodi u optužnici), a kao i Nikolaidis, kao najodgovornijeg za zločine je označio Devetka. Kako piše u optužnici, gotovo da nema svedoka, oštećenog ili saokrivljenog, koji se nije izjašnjavao bar o nekim Stevanovićevim brutalnim postupcima prema pojedinim civilima.

Prvooptuženi Ljuban Devetak je negirao da je odgovoran za krivično delo koje mu se optužnicom stavlja na teret. On je izjavio da nije naređivao zatvaranja, isleđivanja, mučenja i ubijanja civila. Zbog zločina u Lovasu pred Županijskim sudom u Vukovaru se vodi postupak protiv 16 lica, među kojima su i ovde optuženi Ljuban Devetak, Milan Devčić, Željko Krnjajić i Milan Radojčić, kao pripadnici tadašnje lokalne civilnovojne vlasti. Međutim, sudu u Vukovaru je dostupan svega jedan optuženi, dok se ostalim sudi u odsustvu. Više od 40 svedoka koji su dali iskaze u tom postupku, dali su izjave i tokom istrage koju je u saradnji sa hrvatskim tužilaštvom sprovedo Tu-

žilaštvo za ratne zločine Republike Srbije.

Interesantno je da je ovo prvi postupak pred Većem za ratne zločine u kojem se kao optuženi pojavljuju pripadnici nekadašnje JNA. Suđenje prate porodice žrtava, a suđenje sa velikim interesovanjem prate i hrvatski mediji. Suđenje optuženim za zločine prema civilnom stanovništvu u Lovasu 1992. godine je nastavljeno od 13. do 21. maja. Nakon što je na početku suđenja odbranu izneo prvooptuženi Ljuban Devetak (optužen kao neformalni, ali de facto komandant lokalnih civilnovojnih vlasti), odbranu su iznela i preostala trojica optuženih koji su za zločine optuženi kao pripadnici tadašnje lokalne civilnovojne vlasti, Milan Devčić (kao komandir milicije), Milan Radojčić (kao komandant Teritorijalne odbrane Lovasa) i Željko Krnjajić (kao komandujući prilikom napada na Lovas i civilno stanovništvo u njemu, kada je ubijeno 21 lice).

Devčić je negirao krivicu, tvrdeći da su svedoci, oštećeni i saoptuženi koji ga terete za zločine instruisani. Iznoseći svoju odbranu, dvojica optuženih iz dobrovoljačke grupe „Dušan Silni“, Petronije Stevanović i Aleksandar Nikolaidis, tvrdili su da im je Devčić naređivao da zlostavljaju civile, te da je učestvovao u pravljenoj spiska meštana koji su naterani da hodaju minskim poljem, kada je poginulo 21 lice, a 12 lica povređeno. Devčić je ovu dvojicu optuženih nazvao kriminalcima i u suočavanju sa njima negirao sve njihove tvrdnje. Radojčić i Krnjajić su, takođe, negirali krivicu.

Odbranu je izneo i jedan od četvorice optuženih pripadnika ne-

kadašnje JNA, potpukovnik u penziji, Miodrag Dimitrijević. Prema navodima optužnice, Dimitrijević je u ime Zonskog štaba TO Valjevo bio postavljen na mesto koordinatora za borbena dejstva za sela Lovas, Čakovci i Opatovac, i vršio vršio ovu dužnost u periodu u kom su učinjeni zločini na koje se ova optužnica odnosi. On se tereti zbog izdavanja proglašenja kojim se meštanima Lovasa preterivanjem, uništenjem imovine i suđenjima na „ratnom sudu“ kao i zbog izdavanja naredjenja da se grupa od oko 50 prethodno zatvorenih i zlostavljanih civila natera da korača kroz minsko polje, kada je poginulo 21 lice. Dimitrijević je negirao krivicu, tvrdio je da je napad na Lovas naredio pukovnik Lončar, koji je i komandovao svim sastavima u Lovasu, a da je nakon zauzimanja sela njegova brigada u okviru JNA sve prepustila lokalnim vlastima. Ipak, on je priznao da je izdao proglas namenjen meštanima, ali je rekao da se nije radilo o pretnjama, već o „apelu stanovnicima Lovasa za smirivanje situacije u ratnom stanju“. Negirao je i da je učestvovao na sastancima sa optuženim Devetekom, Devčićem, Radojčićem i Darkom Perićem, nakon kojih su meštani prvo zatvoreni, pa zlostavljani i naterani u u minsko polje. On je tvrdio da nije izdao naredjenje za taj zločin

Ovčara 1

Suđenje za zločin na Ovčari nastavljeno je od 21. do 24. aprila. Haški tribunal je obavestio Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu da nekadašnji oficir JNA Veselin Šljivančanin ne može da svedoči na suđenju za zločin na Ovčari. Rešenje Haškog tribunala o privre-

menom puštanju na slobodu Šljivančanina sadrži zabranu istupanja u javnosti, koja podrazumeva i zabranu svedočenja. Odbrana optuženih tražila je da Šljivančanin bude saslušan u svojstvu svedoka.

Tužilaštvo za ratne zločine podiglo je 10. aprila optužnicu protiv Milorada Pejića za ratni zločin počinjen na Ovčari 1991. godine. Optužnica tereti Pejića da je kao pripadnik TO Vukovara učestvovao u egzekuciji 200 ratnih zarobljenika. Tužilac za ratne zločine predložio je da se protiv Pejića sprovede jedinstven postupak u odnosu na postupak koji se već vodi pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, jer se radi o istom događaju i istim dokazima, a tužilac je ocenio da je u pitanju bio zajednički poduhvat. Milorad Pejić je uhapšen na beogradskom aerodromu „Nikola Tesla“ 19. marta, po međunarodnoj poternici istražnog sudije Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu. Suđenje za zločin na Ovčari održano je od 16. do 20. juna. Na suđenju je sveočio Milorad Pejić, britanski državljanin, uhapšen u martu ove godine na Aerodromu "Nikola Tesla", nakon čega je Tužilaštvo za ratne zločine Srbije podiglo optužnicu protiv njega. On je kazao da je bio mobilisan dolaškom Mitrovačke jedinice, sredinom septembra 1991. godine, ali da od pogibije brata, 6. oktobra, nije učestvovao u borbama. On je rekao da je dan ili dva posle pada Vukovara, sa Veleprometa otišao u kasarnu jer je čuo da ima zarobljenika koji autobusima treba da budu prebačeni u zatvor u Sremskoj Mitrovici. Pokušao je da sa Ovčare izvuče svog komšiju Damira Kovačića. Kovačić je bio na ulazu u hangar sa još oko 200 zarobljenika i bio je pretučen. Pejić je dodao da je oko hangara na Ovčari bila vojna policija i redovna vojska.

Kada se sklonila vojna policija, Nikola Dukić je izveo Kovačića. Dukić ga je odveo 15 metara od hangara, a onda je čuo tri pucnja. Dukić se, prema Pejićevim rečima, vratio i rekao "ovo je za tvog brata... šta glumiš tu, brata su ti ubili, a ti sažaljevaš te ustaše".

Podujevo

Tužilaštvo za ratne zločine je 21. aprila podiglo optužnicu protiv četvorice pripadnika jedinice „Škorpioni“ zbog krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, izvršenog u Podujevu 1999. godine. Željko Đukić, Dragan Medić, Dragan Borojević i Miodrag Šolaja se terete da su kao pripadnici jedinice „Škorpioni“, u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova, 28. marta 1999. godine u dvorištu porodice Gaši pucali u grupu u kojoj je bilo 19 žena i dece. Prema navodima optužnice, preživelo je petoro dece koja su zadobila teške telesne povrede „koje bi bile kobne da nije bilo medicinske intervencije pripadnika Specijalnih antiterorističkih jedinica“. Zbog učešća u ovom zločinu Saša Cvjetan je u junu 2005. pravno-snažno osuđen na 20 godina zatvora.

UTICAJ POLITIČKIH CIKLUSA NA SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE

Tokom perioda ratova koji su obeležili raspad SFRJ, vladajuće političke nomenklature u Srbiji su prvo prećutkivale a zatim negirale izvršenje ratnih zločina. Pravosudni sistem je bio u potpunosti pod uticajem odnosa izvršne vlasti prema ratnim zločinima, pa ratni zločini nisu procesuirani. Ukoliko bi policija ili vojska imali saznanja o izvršenim ratnim zločinima i prosleđivali ih pravosudnim organima, tu bi se i stalo, tako da su počinio ostajali nekažnjeni. Izuzetak je suđenje braći Vojinu i Dušku Vučkoviću, pred Okružnim sudom u Šapcu 1994, ali se ono ne može se oceniti kao rezultat želje države da se ozbiljno i iskreno bavi procesuiranjem počinilaca ratnih zločina. (zasto) Vojin Vučković, vođa paravojne formacije poznate kao "Žute ose" optužen je i osuđen zbog neovlašćenog posjedovanja oružja i eksploziva, dok je njegov brat Duško optužen zbog ubistva 16 i ranjavanja 20 civila, silovanja i pljačke, i osuđen na 10 godina zatvora i tako postao prvi osuđeni za ratne zločine pred srbijanskim pravosuđem.

Tek od pada režima Slobodana Miloševića počinje ozbiljniji rad na procesuiranju i kažnjavanju počinilaca ratnih zločina. Počinju prvi procesi pred Okružnim sudom u Beogradu (predmeti "Podujevo" i "Sjeverin"), policija i SDB preduzimaju radnje koje su

vodile otkrivanju masovnih grobnica u Batajnici i Petrovom selu, počinje saradnja sa Haškim tribunalom, izručen je i sam Milošević, donet je zakon o saradnji sa MKTJ, tako da se može reći da je u tom trenutku postojala jasna politička volja da se utvrdi istina i zločini procesuiraju. Problemi koji su postojali bili su posledica činjenice da su pravosuđe, policija, vojska i bezbednosne službe ostale nereformisane, kao i da je vlada Zorana Đinđića bila pod velikim pritiskom političkih stranaka koje su se protivile procesuiranju ratnih zločina. Tek su formiranjem Veća za ratne zločine i uspostavljanjem Tužilaštva za ratne zločine stvorene institucionalne pretpostavke za efikasno procesuiranje ratnih zločina. Sve vreme postojao je problem saradnje sa MKTJ.

Istovremeno dolazi do apsurdne situacije u kojoj političke stranke zauzimaju stavove o tome da li i na koji način treba kažnjavati ratne zločine, uključujući saradnju sa MKTJ, nude se različiti koncepti, od potpunog prekida saradnje, preko sistema "isključivo dobrovoljnih predaja" Haškom tribunalu, do ideja da treba obustaviti suđenja protiv Srba pred Većem za ratne zločine. Pritom se u Obzir ne uzima činjenica da postoji pravna regulativa koja u potpunosti uređuje postupak procesuiranja ratnih zločina, bilo kroz MKTJ ili pred domaćim pravosuđem, što bi trebalo

da podrazumeva da se ovim bave isključivo institucije i u okviru njih profesionalci u čijoj su nadležnosti ovi poslovi. Ovakva situacija je posledica činjenice da uspostavljene institucije nisu u dovoljnoj meri samostalne da bi mogle nesmetano obavljati poverene im poslove bez uticaja izvršne vlasti (što nije slučaj samo u oblasti suđenja za ratne zločine, pa je tako moguće i da političke stranke ocenjuju ustavnost Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, iako postoji Ustavni sud). Političke stranke, pre svega SRS, vrše pritisak na tužilaštvo, najčešće kroz lažne optužbe na račun zaposlenih u tužilaštvu. Uprkos svemu, Tužilaštvo za ratne zločine i Veće za ratne zločine uspevaju da savešno i profesionalno obavljaju svoje dužnosti. Međutim, postoji čitav niz faktora od kojih zavisi efikasnost ovih institucija a koji su vezi sa političkim činjenicama, pre svega izvršnom vlašću.

Veliki uticaj na uspešnost postupaka koje vodi tužilaštvo ima saradnja tužilaštva i policije i bezbednosnih službi, koje još uvek nisu doživele neophodnu reformaciju. Ako je posle 2000. godine u nekim akcijama policija reagovala profesionalno i pokazala volju da pomogne u rasvetljavanju ratnih zločina (pre svega otkrivanje masovnih grobnica), u periodu nakon ubistva predsednika vlade Zorana

Đinđića 2003. ponovo se dovodi u pitanje rešenost da se pomogne u rasvetljavanju ratnih zločina. Iako je bilo nekih pozitivnih pomaka (osnivanje Službe za otkrivanje ratnih zločina u okviru MUP, brzo hapšenje pripadnika jedinice "Škorpioni"), policija je uglavnom pasivna, tužilaštvu se uskraćuje pristup nekim dokumentima, tako da u predmetima u kojim je tužilaštvo u najvećoj meri oslonjeno na istrage koje sprovodi u saradnji sa MUP, postoji problem prikupljanja dokaza (što je npr. slučaj sa rasvetljavanjem ubistva braće Bitići u Petrovom selu, gde ni posle višegodišnje istrage nema saznanja koja bi mogla voditi podizanju optužnice protiv nalogađavaca i neposrednih izvršilaca). Daleko je bolja situacija u postu-

pcima u kojim su istražne radnje sprovodili istražitelji Tužilaštva Haškog tribunala (predmeti "Zvo-rnik" i "Ovčara") ili hrvatskog tužilaštvo i policija ("Lovas", ubistvo Dragutina Krušića u Slunju, "Grubišno Polje"). Posredno, uticaj na suđenja za ratne zločine akteri političke scene ostvaruju kreiranjem javnog mnjenja koje je još uvek takvo da ne prepoznaje interes društva da istina o događajima iz prošlosti bude utvrđena i krivci kažnjeni, što je preduslov za pomirenje naroda u regionu. Politička atmosfera koju kreiraju političke stranke na čijem čelu su bili ili su i dalje optuženi za ratne zločine, koja podrazumeva i nesankcionisano veličanje ratnih zločinaca, nepovoljno, zastrašujuće deluje na svedoke koji bi mogli pomoći otkrivanju istine o ratnim zločinima. Sve stranke se

deklarativno zalažu za kažnjavanje ratnih zločina, ali iz njihovog delovanja proizlazi potpuno drugačiji zaključak, tako da se i same, a i društvo sa njima, nalaze još uvek pred dilemom koja je u svojoj suštini predcivilizacijska - da li je zločin ubiti čoveka zato što je "pogrešne" vere ili nacije?

Nevena **Dičić**

Zarko **Marković**

ZABRANA DISKRIMINACIJE

Okrugli sto „Evropski standardi u zaštiti manjina - uređenje manjinskih prava u zakonima o lokalnoj samoupravi“

Problem nacionalnih manjina je veoma složen i često vuče sa sobom i političke konotacije. Bez obzira na to, čini se da država manjinskim pitanjima ne posvećuje dovoljnu pažnju. Osim povremenih medijskih izveštaja i aktivnosti nevladinog sektora na ovom polju, gotovo da se ništa drugo ne radi.

Početak aprila je u *Medija centru*, u organizaciji Centra za regionalizam, održan okrugli sto pod nazivom „Evropski standardi u zaštiti manjina - uređenje manjinskih prava u zakonima o lokalnoj samoupravi“. Na ovom okruglom stolu je bilo učesnika iz

redova nevladinog sektora ali i lokalnih samouprava i organa teritorijalne autonomije iz Vojvodine. Učesnici skupa su ocenili da je problem participacije nacionalnih manjina u društvenom i političkom životu prisutan od devedesetih godina prošlog veka. Ukazano je da je stanje od tog vremena popravljen, ali da ostaju problemi za koje državni organi često nemaju dovoljno razumevanja. Najvažnije teme okruglog stola su se odnosile na ustavne garancije manjinskih prava, upotrebu manjinskih jezika kao službenih u sredinama gde žive nacionalne manjine i učešće manjina i manjinskih stranaka u izbornom procesu.

Predstavnik Beogradskog centra za ljudska prava je navodio koji su ustavni principi bitni u zaštiti nacionalnih manjina. Naročito je napomenuo da je već član 1 Ustava RS potencijalno diskriminatorski. Naime, taj član navodi da je Srbija država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive. Ovakva praksa definisanja države postoji u gotovo svim ustavima bivših socijalističkih zemalja. Prilikom davanja ekspertize na Predlog ustava Srbije, Venecijanska komisija je navela da sama po sebi ova definicija ne mora da bude diskriminatorna ali da može da ukaže kakav odnos država i državni organi imaju prema pitanju nacionalnih

manjina. Pored toga, ustavne odredbe koje govore o zaštiti prava na upotrebu jezika i očuvanju kulturnog identiteta nacionalnih manjina ostaju neprimjenjive ako se ne garantuju i dodatnim zakonima, pre svih zakonima o lokalnoj samoupravi. Učesnici okruglog stola su primetili da u oblasti zaštite prava nacionalnih manjina postoji izvesna „prenormiranost“. Naime, odredbe o nacionalnim manjinama se nalaze u velikom broju zakona a pored toga, teži se da se svako pojedinačno pitanje reguliše zakonom što nije uvek moguće. Zbog toga jaz između prava i prakse postaje još veći pa se postavlja pitanje svrsishodnosti ovakvih odredaba. Tako na primer, Zakon o lokalnoj samoupravi garantuje pravo na osnivanje radio i televizijskih stanica koje će svoj program emitovati na jeziku nacionalne manjine u sredinama gde oni žive dok sa druge strane ostaje ovlašćenje Radiodifuzne agencije da dodeljuje frekvencije.

Problema ima i u službenoj upotrebi manjinskih jezika. Zakonodavna regulativa ne izostaje ali izostaje primena. Državni organi se često pravdaju nedostatkom materijalnih sredstava ali s obzirom da se ovakvo stanje stvari ponavlja već duži niz godina, ovo opravdanje postaje izgovor. Naročito je interesantan primer upotrebe hrvatskog jezika kao jednog od službenih jezika u radu organa Autonomne pokrajine Vojvodina. Naime, problem je što je hrvatski jezik u službenoj upotrebi u organima teritorijalne autonomije a nije tako u državnim organima koji se nalaze na teritoriji Vojvodine. U ovom slučaju je opravdanje bilo tehničke prirode. Naime, o upotrebi manjinskih jezika u državnim organima mora da se izjasni republički parlament. Iako je inicijativa za davanje tog mišljenja

podneta 2005. godine, do danas nije došlo do izjašnjavanja po ovom pitanju. Zbog toga se nepotrebno politizuje ovo pitanje, a stvara se i čudan „pravni dualizam“ u pogledu upotrebe službenog jezika što bi zaista trebalo da bude tehničko pitanje.

Na kraju je pomenuto i pitanje učešća manjina u političkom procesu. Pozdravljene su izmene Zakona o izboru narodnih poslanika koje su omogućile manjinskim listama da učestvuju u raspodeli mandata iako ne pređu cenzus. Istovremeno je izražena zabrinutost o učešću manjina u političkim procesima na lokalnom nivou. Pomenut je rad Saveta nacionalnih manjina. Prvi saziv ovih saveta je izabran po postupku predviđenom u Zakonu o zaštiti nacionalnih manjina iz 2002. godine. Taj zakon predviđa da će prvi saziv ovih tela biti izabran na skupštini elektora po D’Ontovom izbornom sistemu a da će kasniji sazivi biti izabrani u skladu sa posebnim zakonom koji će tek da se donese. Mandat prvog saziva je istekao 2006. godine a taj posebni zakon nije donet što je stvorilo problem da su stari sazivi saveta nastavili da rade iako više nemaju mandat za to. Ovakvo stanje stvari dodatno podržava stav da se država ne interesuje dovoljno za manjinska pitanja.

Ukidanje rešenja Republičke izborne komisije

U vreme održavanja ovog okruglog stola se u Ustavnom sudu Srbije odlučivalo o inicijativi Srpske radikalne stranke (SRS) o oceni ustavnosti rešenja Republičke izborne komisije kojim je predviđeno da manjinske liste treba da podrži potpisima 3000 građana kako bi

učestvovala u izbornom procesu. Ustavni sud je odlučio da je u pitanju neustavno rešenje i time posredno potvrdio da je za sve liste pa i manjinske moraju da budu podržane potpisima 10 000 građana.

Sama odluka Ustavnog suda nije nezakonita i doneta je u skladu sa ovlašćenjima koja ovaj sud ima. Međutim, indikativno je da je ova odluka doneta svega 15 dana pre zaključivanja lista. To je stavilo u neravnopravan položaj pripadnike nekih manjina i onemogućilo im da u tako kratkom roku prikupe dodatne potpise. Samim tim je onemogućeno i njihovo učešće na izborima. Zbog svega rečenog, ova odluka Ustavnog suda bi mogla da se tertira kao diskriminatorna iako je doneta formalno u skladu sa zakonom. U svemu ovome je i velika odgovornost zakonodavca koji je propustio da izričito normira koliko je potrebno potpisa za podršku manjinskim listama.

Izveštaj Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije o pravima nacionalnih manjina u Srbiji

Krajem aprila stručno telo Saveta evrope je u izveštaju o stanju prava nacionalnih manjina u Srbiji iznelo ocenu da „postoji klima neprijateljstva prema nacionalnim i etničkim manjinama“. U izveštaju se navodi da je Srbija preduzela određeni broj mera u borbi protiv rasizma i netolerancije, kao što je potpisivanje Konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, usvajanje novog Ustava i Krivičnog zakonika i izbor ombudsmana, ali da je potrebno da uradi mnogo više.

Ovaj izveštaj je naveo i nekoliko ključnih problema. Pre svega je apostrofirano da se odredbom Ustava kojom se Srbija naziva

državom srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, posebno pravi razlika između Srba i pripadnika drugih nacionalnosti. Ukazuje se na sistemsku diskriminaciju koja postoji u Zakonu o crkvama i verskim zajednicama u pogledu razlikovanja tradicionalnih i netradicionalnih verskih zajednica. Navodi se potreba da Građansko vaspitanje postane obavezan predmet za sve učenike a da obrazovanje o ljudskim pravima postane deo nastavnog programa.

U izveštaju se kritikuje "rasna diskriminacija prema Romima i drugim manjinama", kao što su mađarska manjina u Vojvodini i albanska manjina u Srbiji, a posebno u oblasti Preševa, Bujanovca i Medveđe, "gde ova manjina trpi diskriminaciju u oblastima kao što su pristup obrazovanju i državnoj administraciji, a naročito policiji i pravosuđu". Navode se i primeri neefikasnog reagovanja policije i pravosuđa na rasističke napade i skrnavljenje verskih spomenika i nadgrobnih ploča i zaključuje da oni "nisu preduzeli neophodne korake za kažnjavanje počilaca ovih dela". Komisija govori i o postojanju antisemitizma, koji se "ispoljava kroz rasprostranjenu i neometanu prodaju antisemitskih knjiga i drugih izdanja, kao i kroz akte vandalizma, uključujući skrnavljenje grobova i ispisivanje grafita na zidovima sinagoga i jevrejskih spomenika".

Klimu neprijateljstva prema verskim manjinama naročito proizvode određeni mediji i političari, zaključak je ovog tela Saveta Evrope. Izveštaj govori i o povećanju broja tabloida, koji često negativno izveštavaju, između ostalog, o etničkim i verskim manjinama". Zaključuje se da u Srbiji još uvek ne postoji nezavisno telo koje bi razmatralo pri-

tužbe na medije i izricalo kazne novinarima koji se ogreše o zakonske propise o pozivanju na rasnu mržnju, zbog čega Komisija preporučuje srpskim vlastima da obezbede da se zakonske odredbe protiv govora mržnje obavezno primenjuju na novinare koji ih prekrše.

Poštovanje Ustava i kršenje manjinskih prava

Ustavni sud Srbije je, na sednici u aprilu, obustavio primenu odluke Republičke izborne komisije da je nacionalnim manjinama potrebno najmanje 3.000 sudski overenih potpisa birača za podnošenje izborne liste. U nedostatku izmena Zakona o izboru narodnih poslanika a da bi se manjinama omogućilo ravnopravnije učestvovanje u izbornom procesu, odlukom RIK-a primenjene su mere afirmativne akcije prema manjinama i njima je omogućeno da učestvuju na izborima prema povlašćenom statusu. Inicijativu da je i manjinama kao i drugim podnosiocima izbornih lista potrebno 10.000 potpisa podneli su poslanici Srpske radikalne stranke sa obrazloženjem zaštite Ustavnih propisa. Imajući u vidu predstojeće majske izbore i tesan izborni rezultat koji se predviđa može se zaključiti da iza ove inicijative stoje politički motivi.

Odluka koju je doneo Ustavni sud Srbije jeste u skladu sa Ustavnim odredbama o izborima ali u isto vreme, ona je suprotna Ustavnim odredbama po kojima se stepen dostignutih ljudskih prava ne može snižavati. Obustavljanjem primene odluke RIK-a manjine se vraćaju u suštinski nejednak položaj u izbornom procesu i učešću u vlasti. Odluka Ustavnog suda Srbije najviše će se odraziti na manjinske izborne liste Roma i Albanaca koji su se na prethodnim izborima ko-

ristili ovim pravom. Ostale brojnije manjine u Srbiji i do sada su podnosile 10.000 potpisa sa svojim izbornim listama, tako da, predpostavljamo, na njih ova odluka, sem psihološkog, neće imati velikog uticaja. Ovo je jedinstven slučaj i po tome što se po prvi put dešava da je u toku izbornog procesa došlo do promena izbornih uslova.

Isticanje neonacističkih simbola

Krajem aprila je održan skup nacista u jednom selu u okolini Niša. Za ovaj skup je policija saznala nakon prijave meštana sela Srećkovo Vrelo. Na skupu su vidno istaknuti nacistički simboli. Policija je reagovala i privela 24 osobe radi utvrđivanja identiteta. Podnete su samo 2 krivične prijave i to jedna za nedozvoljeno nošenje oružja i neprijavlivanje skupa a druga zbog vređanja policajca. Nažalost, kao i mnogo puta do sada prilikom sličnih hapšenja, izostale su krivične prijave zbog širenja rasne, verske i druge netrpeljivosti iz člana 317. Krivičnog zakonika. Uska formulacija ovog člana koja govori o "raspirivanju" nacionalne, rasne i verske mržnje onemogućava tužilaštvo da se odluči da goni nacističke za ovo krivično delo. Iako je naše društvo, posle drugog svetskog rata, građeno u duhu anti-fašističke borbe, naše krivično zakonodavstvo nema odgovarajuću odredbu koja bi na nedvosmislen način mogla da sankcioniše isticanje nacističkih simbola i širenje nacističkih ideja. Treba pomenuti i slučaj beogradskog hotela "President" u kome se u jednoj sobi, iz marketinških razloga, već mesecima nalazi portret vođe nacističke Nemačke. Uprkos obećanju vlasnika da će

ukloniti taj portret, on i dalje stoji na istom mestu. Na ovakvo isticanje Adolfa Hitlera je reagovao i izraelski ambasador u Beogradu. U nekim zemljama je izričito sankcionisano propagiranje nacističkih ideja. Sa druge strane, s obzirom na dostignuti stepen demokratije, čak i zapadnoevropske zemlje ne mogu u potpunosti da zabrane nacističke simbole. Tako je na primer u Velikoj Britaniji zabranjeno isticanje nacističkih simbola samo ako ima za cilj širenje rasne mržnje i netolerancije. Treba napomenuti da se i u Evropskom parlamentu raspravljalo o zabrani nacističkih simbola ali nije doneta odgovarajuća odluka. Ipak, neke bivše komunističke zemlje izričito zabranjuju isticanje ovih simbola. U "krhkim" demokratijama, kao što je situacija u Srbiji, ekspanzija neonacističkih pokreta je usko vezana za zloupotrebu slobode okupljanja i slobode izražavanja.

Sušтина je da je pod zastavama nacističke Nemačke stradao veliki broj ljudi između ostalih i pripadnika našeg naroda, da je simbol "kukastog krsta" odavno postao i simbol stradanja miliona Jevreja, Roma i ostalih koji se nisu uklapali u teoriju o "višoj rasi". Zbog toga ne bi trebalo da bude sporno da su ti simboli, sami po sebi, u funkciji širenja rasne, verske i druge mržnje i zato bi ekstenzivno tumačenje člana 317. KZ moglo biti opravdano. Sa druge strane, izgleda da nedostaje hrabrosti i volje tužilaštvu da preuzme na sebe toliku odgovornost a u krajnjoj liniji teško je očekivati da bi sud i sam imao hrabrosti da donese osuđujuću presudu zbog ovog krivičnog dela, imajući u vidu podršku koju šovinistički i neonacistički pokreti u Srbiji dobijaju od dela društvene i političke elite.

Diskriminacija osoba sa HIV-om

U skoro svim zemljama na svetu već dvadeset i pet godina, 18. maja, obeležava se Dan sećanja na preminule od HIV-a i side. U Srbiji je ove godine, po četvrti put, obeležavanje ovog dana pratila i kampanja protiv stigme i diskriminacije osoba koje žive sa HIV-om. U osamnaest gradova širom Srbije organizovano je simbolično paljenje sveća u znak sećanja na preminule i deljeni su promotivni materijali nevladinih organizacija aktivnih u borbi protiv HIV/AIDS-a i u pružanju podrške HIV pozitivnim osobama.

U sklopu kampanje, 15. maja u Beogradu održana je konferencija za medije u organizaciji Ministarstva zdravlja, projekta Global fonda u Srbiji i brojnih NVO. Na skupu je učestvovao i Ministar zdravlja Srbije dr Tomica Milosavljević, inače, predsednik Republičke komisije za HIV/AIDS. Prema svedočenjima samih obolelih, zbog stigme i predrasuda koje prate HIV, osobe inficirane ovim virusom suočene su sa različitim vrstama diskriminacije, od one u porodici do šire, u svim segmentima društvenog života. Takav diskriminatorski tretman svakako utiče i na kvalitet života ovih osoba. Predstavnik Beogradskog centra za ljudska prava je istakao na konferenciji da diskriminacije ima u svim sferama života a da je tipična diskriminacija u radnim odnosima. Ukazao je da je u radnom zakonodavstvu Republike Srbije izričito zabranjena diskriminacija po osnovu zdravstvenog stanja. Uprkos tome, u praksi je nešto drugačije. Stereotipi i nepoznavanje načina na koji se prenosi ova bolest onemogućavaju osobe sa HIV-om da rade i da budu društveno angažovane a samim tim one ne mogu ostvare

svoja prava i sebi obezbede kvalitetan život. Rasprostranjena je i praksa diskriminisanja osoba sa HIV-om u bra-korazvodnim parnicama. Naime, često se dešava da se u brakorazvodnoj parnici dete ne dodeljuje HIV pozitivnom roditelju sa obrazloženjem da je to u "najboljem" interesu deteta, upravo zbog pozitivnog statusa. Predstavnik centra je napomenuo da se prva presuda Evropskog suda za ljudska prava protiv Srbije odnosila baš na ovakav slučaj. Još jedan od problema koji je spomenut od strane pacijenata na konferenciji je nedostatak lekova i adekvatnog prostora za lečenje osoba obolelih od HIV-a. Ministar zdravlja je ukazao da je zbog prostornih kapaciteta do sada bila praksa da ljudi iz cele Srbije dolaze na lečenje na Infektivnu kliniku u Beogradu. Otvaranjem regionalnih klinika u Nišu i Novom Sadu došlo je do rasterećivanja beogradske klinike. On je izrazio uverenje da će i Beograd uskoro dobiti novu zgradu za obolele od HIV-a. Takođe, ministar je ukazao i na činjenicu da, trenutno, Srbija ne spada u zemlje koji imaju veliki broj obolelih od HIV-a. Pored toga je naglasio da je saradnja državnih organa i nevladinih organizacija u ovoj oblasti veoma intenzivna i da daje rezultate.

Izbori i diskriminacija

Izborna kampanja u Srbiji nosi sa sobom i velike rizike. U cilju pridobijanja što većeg broja glasova, političke stranke koriste različite metode diskreditovanja političkih protivnika, što u jednom polarizovanom društvu sa svežim sećanjem na ratne sukobe može izazvati ekstremne reakcije. Čini se da je protekla kampanja u tom smislu bila "najprljavija".

Navešćemo slučaj Dragana Strilića, predsednika opštinskog odbora DS-a. Pomenuti Strilić je bio žrtva neverovatnih verbalnih napada, čak su nepoznata lica izlepila grad poternicama na kojima se nalazi njegov lik. Za njega je napisano da se traži i da ga „najhitnije treba prijaviti prvoj policijskoj upravi“ iz više razloga, „jer je kao pripadnik Hrvatske obavestajne službe“ počinio više nedela i malverzacija - od pranja para preko NVO i zapošljavanja mimo zakona do postavljanja lokatora u vreme NATO bombardovanja. Naglašava se i da je Strilić po nacionalnosti Hrvat i da mu je veroispovest rimokatolička. U potpisu je Pokret mladih Bora.

Samo „raspisivanje poternice“ u kojima se Strilić pominje u negativnom kontekstu zato što je pripadnik Hrvatskog naroda i Rimokatoličke vere predstavlja nedopustivo vređanje srpskih građana hrvatske nacionalnosti. Pored toga, insinucijama i klevetama se dodatno ugrožava bezbednost a i ugled Dragana Strilića. Ovaj rečnik je relikv iz devedesetih godina ali nažalost i dalje opstaje u političkom životu

Srbije. Jedan od flagrantnih primera je i lepljenje plakata sa slikama Predsednika Srbije i Potpredsednika Vlade širom Beograda u kojima se oni nazivaju „državnim neprijateljima“, „izdajnicima“ i u kojima im se na nevosmisleni način pretilo zbog potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom. Potpis na ove plakate stavila je još jedna neonacistička organizacija „Familija srpskih navijača“, koja je bila i jedan od učesnika akcije prepljivanja Bulevara Zorana Đinđića natpisima Bulevar Ratka Mladića, u maju prošle godine. Protiv vođe ovog pokreta, Vladice Simonovića, Treće opštinsko javno tužilaštvo iz Beograda podnelo je zahtev za pokretanje istrage. Jedna od zabrinjavajućih izjava je potekla od visoke funkcionerke Srpske radikalne stranke, Gordane Pop-Lazić, koja je izjavila da će SRS, ako dođe na vlast, sprovesti niz „patriotskih“ mera, kao što je „osveščivanje omladine“ kako bi je „negovali u patriotskom i nacionalnom duhu“.

Takođe je istakla da će SRS morati da se izbori i sa medijima i nevladinim organizacijama koji pomažu „evrounijatskim snagama“, jer to po njenom mišljenju nije dobro. Ovakva izjava je veoma opasna s obzirom da se pretilo udruženjima građana i medijima i time se šalje poruka da će se SRS obračunati sa svima koji ne dele njihovu političku ideologiju. Takođe, treba istaći da se otvorenim pretnjama medijima i nevladinim organizacijama ugrožava sloboda udruživanja i izražavanja, garantovanim Ustavom Srbije. Poseban akcenat na „osveščivanju“ omladine upotpunjava najavu formiranja totalitarne države u kome će svaka različitost biti kažnjena.

Pristup obrazovanju za romsku populaciju i presuda Sampanis i drugi protiv Grčke

Izjave funkcionera pojedinih stranaka nedvosmisleno predstavljaju govor mržnje. U tome su prednjačile SRS i koalicija DSS-NS. U izvesnoj meri je "obnovljena" politička retorika devedesetih i opet se politički protivnici nazivaju izdajnicima. Nažalost, izostaje bilo kakva odgovornost političara za ovakve izjave i ostaje poražavajuća činjenica da su neki od njih visoki funkcioneri države.

Već na prvi pogled je jasno koliki su problemi romske manjine u svim državama Evrope. Ne treba posebno naglašavati loš materijalni položaj i društvenu stigmatizaciju ove najbrojnije nacionalne manjine. Činjenica je da su problemi raznovrsni i međusobno povezani. Veliko je pitanje odakle treba početi njihovo rešavanje. Nekako se čini da je najznačajnije pitanje teškog materijalnog položaja. Ono povlači za sobom i probleme socijalne i zdravstvene zaštite kao i neadekvatnog obrazovanja. Da bi se došlo do prihvatljivog koncepta obrazovanja za romsku populaciju, potrebno je pre svega regulisati materijalnu egzistenciju Roma. Međutim, iz ugla zemlje u tranziciji, ovaj proces može da bude veoma dugotrajan. Zato se treba fokusirati na rešavanje konkretnijih stvari. Za početak je potrebno prekinuti sa diskriminisanjem romske dece u pogledu jednakog pristupa obrazovnim ustanovama. Taj pristup mora da se omogući od predškolskog uzrasta kako bi sva deca dobila mogućnost pristupa zaokruženom sistemu obrazovanja. Statistike pokazuju da mali broj romske dece završi srednju školu dok je izolovani slučaj da neko od te dece završi fakultet.

Negativna praksa koja postoji u Srbiji u pogledu pristupa osnovnom obrazovanju je da se većina romske dece posle, nekoliko položenih razreda, smesti u odeljenje gde se nalaze lica sa posebnim (specijalnim) potrebama. Naime, radi se o posebnim odeljenjima koja se formiraju da bi deca koja su ometena u razvoju dobila adekvatno

obrazovanje u skladu s njihovim potrebama. Romska deca se često automatski izjednačavaju s ovom kategorijom pa se tako smeštaju u specijalna odeljenja a da pritom ne ispunjavaju uslove za to. Takva praksa, osim što je protivzakonita, nije u skladu sa strategijom Republike Srbije u oblasti obrazovanja Roma. Treba pomenuti da teškoće u učenju Romi često imaju zbog nedovoljnog poznavanja jezika. Zbog toga je potrebno omogućiti i kontinuirano obrazovanje na romskom jeziku ali na takav način da ne dođe do rasne segregacije. Nekad problem nije takve prirode jer pojedina deca, zbog raznih faktora ne žele da pohađaju nastavu. To opet nije dovoljan razlog da postoji ovakav vid diskriminisanatnog tretmana.

Pokušaji odvajanja Roma iz života zajednice su učestali u velikom broju država Evrope. Nedavno je Evropski sud za ljudska prava pre-sudio u slučaju *Sampanis i drugi protiv Grčke*. Ovaj slučaj je vezan za povredu člana 2 Protokola 1 (*Pravo na obrazovanje*) uz Evropsku Konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama a u vezi s članom 14 te konvencije (*Zabrana diskriminacije*). Podnosioci predstavke su tvrdili da je njihovoj deci onemogućen pristup obrazovanju isključivo zbog toga što su romske nacionalnosti. Najpre su školski zvaničnici posetili romsko naselje u gradu Psariju u nameri da im ukažu da njihova deca treba da učestvuju u obrazovnom procesu. Oni su obećali da će se za stariju decu organizovati posebna nastava s ciljem da se što pre uključe u redovni sistem obrazovanja. Na početku školske godine su usledili veliki protesti roditelja dece koja nisu Romi. Oni su u nekoliko navrata blokirali ulaz u školu kako bi sprečili romsku decu da je pohađaju. Zahtevali su da se ona premeste u drugu zgradu koja je odvojena od one u kojoj se školuju njihova deca. Protesti su bili takvog intenziteta da je i policija morala nekoliko puta da interveniše. Na kraju je došlo do toga da su roditelji romske dece, po njihovoj tvrdnji, primorani da potpišu zahtev da se njihova deca pohađaju posebne pripremne časove u odvojenoj zgradi. Škola je tako učinila pravdajući

se da je dogovoreno da se romska deca posebno pripremaju da bi se uključila što pre u regularni nastavni proces. Međutim, ove časove su pohađala i romska deca za koje nije postojala ova potreba jer su i do tada redovno pohađala nastavu. Sud je utvrdio da je ova odluka doneta pod prinudom zbog snažnih, rasno motivisanih protesta. Takođe je naglasio da u ovom slučaju postoji pretpostavka diskriminacije a da su predstavnici države bili u obavezi da dokažu suprotno. Baš zbog činjenice da su „posebne pripreme časove“ pohađala sva romska deca, sud je zaključio da je došlo do „rasne segregacije“. Utvrđena je povreda prava na obrazovanje i povreda zabrane diskriminacije.

Ovakav slučaj bi mogao da bude i presedan koji značajno može da utiče i na Srbiju zbog prakse automatskog premeštanja romske dece u „specijalna“ odeljenja. Zbog toga treba sprečiti ovakav tretman jer bi u budućnosti veliki broj predstavnika protiv Srbije mogao upravo da ima veze sa pravom na pristup obrazovanju. To bi trebalo da bude i jedan od prvih zadataka koji bi mogla država sebi da postavi po pre-uzimanju predsedavanja „Dekadom Roma“ sredinom juna.

Milos **Stojković**

Neonacizam u Srbiji

Poslednjih godina u Srbiji jačaju ideologije i pokreti potpuno suprotni istoriji zemlje ali i građanskom opredeljenju za demokratiju i zaštitu ljudskih prava. Na kraju, suprotni i zdravom razumu. Verovatno kao sa posledicom dugih i teških godina življenja u ksenofobnom društvu i besomučne potrage za jakim nacionalnim bićem, suočavamo se sa nizom fašističkih incidenata na koje vlasti u zemlji mlako reaguju. Navodno, "ideologija mržnje nikada nije mogla da nađe većinsko uporište u ovom društvu", ali sve češće pojave u najmanju ruku zabrinjavaju i neophodna je jasna i oštra reakcija kako bi se suzbile. Beogradski centar za ljudska prava beležio je razne događaje vezane za širenje govora mržnje i nacionalne mržnje i netrpeljivosti. Upad neonacista na antifašističku tribinu 2005. godine u Novom Sadu, bio je prvi u nizu događaja koji su pokazali jačanje fašističkih ideja u zemlji. U aprilu 2007. godine predsedniku Nezavisnog udruženja novinara Vojvodine, Dinku Gruhonjiću prečeno je smrću sa sajta neonacističke organizacije „Stormfront“. Pored pretnji, novinar je najprimitivnijom retorikom vređan na etničkoj osnovi. U isto vreme beogradski radio „Fokus“ mesecima je emitovao govor mržnje, uljučujući i poziv na linč novinara Miloša Vasića. Klerofašistička organizacija „Nacionalni stroj“ u julu 2007. je napala povorku različitosti na

EXIT festivalu a nekoliko meseci kasnije ista organizacija je, takođe u Novom Sadu, održala miting, nazvan u patriotskom maniru "Marš za jedinstvo Srbije". Iako je bio zabranjen od strane policije, ovaj skup neonacista je održan, što je izazvalo burnu reakciju civilnog društva i građana koji su okupili u isto vreme, kako bi izrazili protest protiv

narastajuće pojave neofašizma u Srbiji. „Strojevcima“ su, na čelu sa njihovim liderom Goranom Davidovićem, napali kamenicama kolonu antifašista. U koloni su pored građana bili i lideri političkih stranaka i nevladinih organizacija. Povređeno je nekoliko ljudi. Policija je tek tada reagovala sporadičnim hapšenjima, a sve se završilo tako što su tri osobe osuđene u prekršajnom postupku za uznemiravanje javnog reda i mira. Mnogo novinara i političkih analitičara, tkz. branitelja nacionalne svesti, iskoristilo je ovaj pokušaj građanskog odupiranja za iznošenje svojih stavova o tome da je borba protiv fašizma jednako ekstremna kao i fašizam i da se, vođeni tom analogijom, trebamo suprotstavljati ekstremizmu, bez obzira sa koje strane dolazi. Pružiti mogućnost da se ideologija koja je nanela najviše zla u dvadesetom veku izjednači sa borbom protiv iste i zalaganjem za građanska prava znači nedostatak političke volje za jasan obračun sa ovakvim pojavama. Osuda fašista samo zbog ekstremizma koji je krajnji oblik ekspresije svake ideje predstavlja, u neku ruku, odobravanje podsticanja rasne i nacionalne mržnje.

U "krhkim" demokratijama, kao što je situacija u Srbiji, ekspanzija neonacističkih pokreta je usko vezana za zloupotrebu slobode okupljanja i slobode izražavanja. Neadekvatno reagovanje predstavnika državnih organa omogućilo je da se slične pojave nastave i u 2008. godini, kada je došlo do održavanja skupa neonacista, u jednom selu u okolini Niša, na kome su vidno isticani nacistički simboli i propagirana rasna i verska mržnja. Iako je naše društvo, posle drugog svetskog rata, građeno u duhu antifašističke borbe, naše krivično zakonodavstvo nema odgovarajuću odredbu koja bi na nedvosmislen način mogla da sankcioniše isticanje na-

cističkih simbola i širenje nacističkih ideja. Proglašenje nezavisnosti Kosova uticalo je na pojačano izražavanje mržnje prema Albancima u Srbiji. U Somboru je došlo do bojkota pekara čiji su vlasnici albanske nacionalnosti. Naime, grupa ljudi je ispred pekare čiji su vlasnici albanske nacionalnosti delila letke kojima je pozivala građane da ne kupuju u toj pekari. Istovremeno su besplatno delili hleb i druge proizvode. Time su povredili i pravo na ravnopravnost svih građana Srbije i slobodu privređivanja koje su predviđene kao ustavne kategorije. Ovakvo delovanje slično je akcijama koje su vlasti nacističke Nemačke sprovodile protiv objekata čiji su vlasnici Jevreji.

Reakcija državnih organa u ovim slučajevima često je izostajala. Sudski postupak za krivično delo izazivanja rasne, verske i nacionalne mržnje pokrenut je samo u slučaju incidenta tokom antifašističke tribine na novosadskom Filozofskom fakultetu kada su Zoran Davidović Firer i još četrnaestorica pripadnika neonacističke organizacije „Nacionalni stroj“, prvostepeno osuđeni na zatvorske i uslovne kazne zbog incidenta u novembru 2005. Ovih dana veće Vrhovnog suda Srbije je održalo sednicu o žalbama na ovu presudu. Tužilaštvo je upozorilo da je Davidović, kao predvodnik, prvostepeno kažnjen samo na godinu dana zatvora što je zakonski minimum.

Nenad **Petković**

NASILJE U PORODICI

Takođe je upozorilo da je kazna za drugooptuženog Miodraga Stefanovića od šest meseci, ispod minimuma i zatražilo je oštrije kazne za sve optužene. Navodi se da su kazne su preblage i neadekvatne, imajući u vidu da su optuženi ugrozili ustavno uređenje i širu bezbednost tadašnje Srbije i Crne Gore. Odbrana optuženih zatražila je oslobađajuće presude ili ponovno prvostepeno suđenje. Tročlanom veću Vrhovnog suda obratio se i prvooptuženi Davidović tvrdeći da je pre suđenja osuđen i da je „žrtva medijske kampanje“. Branilac drugooptuženog Stefanovića istakao je da njegov klijent ima 22 godine, da je student treće godine, a da se u međuvremenu oženio i dobio dete, pa se zbog toga i zaposlio.

Zatim je istakao da je i kazna ispod zakonskog minimuma previše stroga. Odluka o žalbama biće naknadno doneta, a Vrhovni sud može da potvrdi već postojeću presudu, da je preinači ili zatraži novo suđenje. Ovaj proces predstavlja priliku da najviši sudski organ pokaže spremnost za odlučnu borbu protiv neonacizma u Srbiji i, jednom za svagda, pokaže spremnost države da se suprotstavi ovim pojavama. Odluka Vrhovnog suda Srbije može da predstavi primer za tumačenje odredbe krivičnog prava i način za njenu primenu od strane policije, tužilaštva i nižih sudova, kako bi se efikasno suprotstavili fašističkim idejama.

Grupa koja prati nasilje u porodici je izabrala dvadeset opštinskih sudova na području AP Vojvodine kojima je poslala zahteve za pristup informacijama od javnog značaja. Informacije koje smo tražili vezane su za postupke koji se vode po Krivičnom zakoniku (čl. 114, st. 2, 7 i 8; čl. 181, st. 2,3 i 5; čl. 194 i čl. 197) i Porodičnom zakonu (čl. 197) za period od 1. januara 2007. godine do 1. aprila 2008. godine. Takođe, naveli smo da su nam potrebne kopije pravnosnažnih presuda kako bi analiza sudske prakse bila potpunija. Međutim, kompletan odgovor u toku aprila smo dobili jedino od Opštinskog suda iz Vrbasa. Ostali sudovi su nam dostavili samo spisak predmeta, njihov broj i informaciju o tome u kojoj fazi postupka se nalaze. Do kraja meseca aprila smo dobili odgovore od sudova iz Novog Sada, Vrbasa, Subotice i Vršca.

Sudska praksa Opštinskog suda u Vrbasu

Krivični postupak

Na osnovu činjenica koje su navedene u presudama najviše kritike se može uputiti izrečenim kaznama za nasilnike. U oba slučaja (ukupno smo dobili dve presude) žrtve nisu zaštićene na adekvatan način.

U prvom slučaju nasilniku je izrečena kazna zatvora u trajanju od četiri meseca (uslovno na jednu godinu), a utvrđeno je da je počinilac bio potpuno svestan svojih postupaka i da je ranije osuđivan. Ipak, sud nije izrekao meru zabrane približavanja i pored toga što je oštećena izjavila da je nasilje trajalo više od 15 godina. Uobičajeno je da se kao olakšavajuća okolnost uvek navodi kajanje nasilnika. Međutim, u ovom slučaju se dolazi do jedne veoma uočljive kontradiktornosti. Na početku obrazloženja je navedeno da je počinilac „bio sposoban da shvati značaj svog dela..., svestan svog dela.....i hteo njegovo izvršenje u više navrata drskim i bezobraznim ponašanjem.....” da bi se na kraju zanemarila učestalost nasilja kao i cilj da se nanese povrede oštećenoj. Možda bi navedena odluka imala opravdanja da se nasilje dogodilo prvi put u toku 15 godina. Analizirajući sve činjenice iz presude mišljenja smo da žrtvi nije pružena zaštita.

U drugom slučaju nasilje je izvršio sin u neuračunljivom stanju prema majci. Nasilje je, kao i u prvom slučaju, bilo učestalo. Na osnovu izvoda iz kaznene

evidencije utvrđeno je da je počinilac već kažnjavao. Takođe, okrivljeni se vodi i u evidenciji Neuropsihijatrijske ambulante u Vrbasu. Pored toga što je potvrđeno da je nasilje konstantno, da je utvrđena nedefinisana psihoza koja je praćena agresijom i introvertnošću sud je odredio obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi. Sud nije uzeo u obzir psihičko stanje nasilnika kao i činjenicu da stranke žive u istoj kući te da je takvom presudom omogućio nastavak nasilja. Na kraju obrazloženja se ističe kao presudna činjenica za odluku da je počinilac „neoženjen, bez dece, nezaposlen”. Naravno, ostaje nejasno da li se ovim trima činjenicama može opravdati nepostojanje zaštite žrtve.

Parnični postupak

Sadržine presuda koje su donete u parničnim postupcima su veoma različite. Međutim, zajedničko za većinu presuda je što su tužilje zahtevale zabranu približavanja mestu stanovanja kako za sebe tako i za maloletnu decu. Zahtevi su odbijeni prema deci jer je utvrđeno da odnosi između očeva i dece nisu poremećeni. Podrazumeva se da su odlukama prethodila mišljenja veštaka.

Od pet presuda koje smo dobili izdvajamo slučaj gde je tužena žena kao počinilac nasilja prema svojoj maloletnoj deci. Tužilac je bivši suprug tužene.

U toku postupka je utvrđeno da je tužena „koristila batine kao vaspitnu metodu” kao i da je jednom detetu batinama nanela povrede u vidu krvnih podliva. Ipak, sud je odbio tužbeni zahtev da se tuženoj privremeno oduzme roditeljsko pravo jer je smatrao da to nije u interesu deteta. Odluka je zasnovana na iskazima svedoka i

izveštajima veštaka: lekara specijaliste, stručnog tima Instituta za zdravstvenu zaštitu dece i omladine AP Vojvodine, Centra za socijalni rad i veštaka specijaliste medicinske psihologije. U obrazloženju se navodi da je tužbeni zahtev odbijen jer je u pitanju „neadekvatna forma kazne i korigovanja ponašanja u smislu izolovanog incidenta”.

Mišljenja smo da je neophodno doneti odluku koja je u najboljem interesu deteta i da je sud uzeo u obzir mišljenja i izveštaje stručnih lica, ali da je učinjen propust u daljoj zaštiti dece u konkretnom slučaju. Pošto je tužena izjavila da je povremeno koristila batine kao vaspitnu metodu sud je morao da odredi nadzor Centra za socijalni rad za određeni period jer se iz obrazloženja jasno ne vidi učestalost korišćene vaspitne mere. Izjave većine svedoka da su deca „uredna, čista i negovana” ne upućuje na zaključak da ne postoji fizičko i psihičko nasilje. Može se reći da sud

nije u potpunosti sagledao najbolji interes deteta. Interesantan je podatak da je tužilac uputio žalbu Okružnom sudu u Novom Sadu koji je potvrdio odluku Opštinskog suda u Vrbasu. Prema odgovoru Opštinskog suda u Novom Sadu, jedino posedujemo informaciju o broju postupaka koji su vođeni za traženi period: 98 parničnih i 70 krivičnih; Opštinski sud iz Subotice - 37 krivičnih i dve parnične; Opštinski sud u Vršcu - ne vodi se postupak u vezi nasilja u porodici.

Mediji

Prema informacijama koje smo dobili iz medija najviše poro-

dičnog nasilja tokom aprila bilo je u južnom delu Srbije, u okolini Vranja i Prokuplja i u okolini Zaječara. Najveću pažnju medija privlače slučajevi čedomorstva i porodičnog ubistva. Tokom prošle godine u martu zabeležen je najveći broj čedomorstava što se nastavilo i u 2008. godini. Razlozi za čedomorstvo su uvek isti, pritisak sredine (vanbračna deca) ili sumnja supružnika da su deca njihova.

Najteži oblik nasilja dogodio se u blizini Vranja kada je Boban Mitić (34) ubio svoju suprugu, dvoje maloletne dece i taštu. Istraga je pokazala da se Suzana Mitić, supruga Bobana Mitića, u februaru 2008. godine obratila za pomoć SOS telefonu i da je podnela zahtev za razvod braka. Mitić je i dalje u bekstvu.

Na osnovu podataka iz medija se može zaključiti da se nasilje veoma često vrši prema roditeljima i prema deci i da deca više nisu samo posredne žrtve. Međutim, ne postoje pouzdani podaci o procentu fizičkog nasilja nad decom jer se javnosti predsta-

vljaju jedino najteži oblici kao što su incesti (ukoliko se prouzrokuju teške telesne povrede ili smrt) i čedomorstva. U mnogim situacijama jasno se vidi nezainteresovanost državnih organa da pruže pomoć žrtvama čak i kada im se obrate za pomoć.

MAJ 2008

Kada se kaže da je u „pravu bitna preciznost i nedvosmislenost“, to bi trebalo da znači da se ne mogu donositi potpuno suprotni zaključci u zavisnosti od toga iz kog ugla posmatrate problem (slučaj). U svakom konkretnom slučaju neophodno je pronaći način za utvrđivanje činjenica, uzimajući u obzir „bitna svojstva stranaka“. Dakle, postoje pitanja na koja se mogu dati odgovori sa „da“ i „ne“ kako bi bilo lakše napraviti sledeći korak u donošenju odluka. Takođe, smatarmo da ne postoje „bitnija i nebitnija“ pitanja kada je reč o sprečavanju bilo kog oblika nasilja i kršenja ljudskih prava.

Sudska praksa Opštinskog suda u Titelu

Nakon odgovora koji smo dobili od Opštinskog suda iz Titela ostali smo u nedoumici da li su se u periodu od 1. januara 2007. do 1. aprila 2008. godine vodili samo krivični postupci po članu 194 Krivičnog zakonika ili je bilo i parničnih postupaka za koje nismo dobili odgovor, odnosno kopije presuda. Može se zaključiti da nije nebitna činjenica da li su u jednom opštinskom sudu vođeni postupci vezani za nasilje u porodici samo po Krivičnom zakoniku i da nije bilo postupaka koje su žrtve nasilja same pokrenule ili je u pitanju „zloupotreba“ diskrecionog ovlašćenja. Da bismo prikazali problem citiraćemo pitanje iz zahteva i odgovor od suda iz Titela.

Zahtev

„...Obaveštenje da li poseduje traženu informaciju i dostavljanje kopije dokumenata koji sadrži traženu informaciju kao i kopije pravno-snažnih presuda za period od 01. januara 2007. do 01. aprila 2008. godine: poštom, elektronskom poštom ili na drugi uobičajen način.

Ovaj zahtev se odnosi na sledeće informacije:

- 1. Da li je pred Vašim sudom vođen ili se vodi postupak u vezi sa nasiljem u porodici prema Porodičnom zakonu (čl. 197); Krivičnom zakoniku Republike Srbije (čl. 114 st. 2,7,8; čl. 181 st. 2,3,5; čl. 194; čl. 197).**

Ako posedujete traženu dokumentaciju molimo Vas da nam je dostavite brojeve predmeta i u kojoj fazi se postupak nalazi.“

Odgovor

„Na Vaš zahtev dostavljamo Vam naše pravno-snažne presude za period od 01.01. 2007. do 01.04. 2008. godine, a za krivična dela iz čl. 194 st.1, čl. 194 st. 2. u vezi stava 1. KZ.

Prilog-presude: K....."

Kao što se vidi iz citata odgovor na naše pitanje nije potpun i ne može se sa sigurnošću zaključiti da li su vođeni postupci po Porodičnom zakonu. Pored toga odgovor dovodi do još jednog pogrešnog zaključka – da se naš zahtev odnosio samo na pravosnažne presude za krivična dela (u prilogu se nalaze kopije pravosnažnih krivičnih presuda). Međutim, jasno je da se pitanjem zahtevao sveobuhvatniji odgovor.

Krivični postupak

U obrazloženjima svih pravosnažnih presuda kao otežavajuća okolnost za počinioca navedena je ranija osuđivanost, ali ona nije imala uticaj na odmeravanje kazne jer „je protekao duži vremenski period od osuđivanosti“. Nije jasno zbog čega se jedna činjenica navodi kao otežavajuća okolnost ako nema značaja za visinu kazne. Da li se može pronaći smisao u tome da se konstatuju otežavajuće okolnosti koje se u nastavku rečenice negiraju? Slična je situacija i kada su upitanju činjenice koje bi trebalo da utiču na ublažavanje kazne. Citiraćemo sledeće:

1. „Od olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog, sud je cenio činjenice da se radi o **čovjeku starije starosne dobi**....“
2. „Od olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog, sud je cenio činjenice da se radi o **čovjeku srednje starosne dobi**....“

3. „Od olakšavajućih okolnosti na strani okrivljenog, sud je cenio činjenice da se radi o **čovjeku mlađe starosne dobi**....“

Primećujemo da godine počinioca uvek predstavljaju olakšavajuću okolnost bez obzira koje je „starosne dobi“. Ako se u presudi navede da je osoba starije starosne dobi kontinuirano vršila nasilje da li se može zanemariti položaj žrtve i ublažiti kazna na osnovu činjenice da je ta osoba duži vremenski period vršila nasilje; dakle, i kada je bila mlađe starosne dobi. Ipak, ukoliko se razmatra obrazloženje da je olakšavajuća okolnost jer je nasilnik „mlađe starosne dobi“ dolazi se do zaključka da bi „starosna dob“ počinioca svakako trebalo da utiče na ublažavanje počinioca. Dakle, u prvom slučaju se zanemaruje kontinuitet nasilja i ističe se „nesposobnost osobe za ozbiljnije nasilje zbog godina“ dok se u trećem slučaju „neiskustvo“ bodri novom mogućnošću za vršenjem nasilja. Jedino smo ostali bez adekvatnog odgovora za osobu „srednje starosne dobi“.

Nasilje među vršnjacima

Nasilje nad ženama, nasilje nad decom.... i sve do nasilja među vršnjacima. Ko su odgovorni za vršenje nasilja, podržavanje nasilja, učenje da je to način opstanka u društvu kao i zauzimanje mesta u socijalnom prostoru? Moglo bi se reći – svi – od pojedinaca, porodice do institucija i celokupnog društva. Mnoga istraživanja su pokazala da se nasilje, koje uglavnom potiče iz porodice, uvek nastavlja i da izlazi iz njenog okvira.

U prethodnom mesecu bilo je nekoliko slučajeva nasilja među vršnjacima, najviše u osnovnim školama. Tri slučaja koja su privukla pažnju medija su zlostavljanje devojčica u Pirotu, Novom Sadu i Užicu.

Naslov teme glasi „Nasilje među vršnjacima“, ali smo u prethodnoj rečenici napisali „zlostavljanje devojčica“ te smo istakli jednu od bitnih karakteristika navedenih događaja. Međutim, informacija koju dobijamo iz medija: „Devojčicu osam sati zlostavljale vršnjakinje“, „Zlostavljale drugaricu“, „Dve devojčice prebile učenicu“ govori da su i izvršioi nasilja bile devojčice dok se dečaci pojavljuju kao pasivni učesnici.

Da li ima osude u javnosti?

Pored brojnih članaka u novinama ne postoji ozbiljna osuda i poziv nadležnim institucijama da spreče dalje nasilje. Možda bi se moglo reći da tekstovi deluju kao „pozitivna“ senzacija jer ni u jednom članku, bar na kraju, nema direktne kritike koja bi bila upućena onima koji su mogli da pruže pomoć žrtvama (nastavniku koji je rekao: „Tuci i ti njih“ - slučaj u Užicu). U Pirotu su nastavnici dugo krili da se nasilje uopšte dogodilo i pored toga što su znali da je sve snimljeno mobilnim telefonom.

Pojedini mediji prikazali su slike zlostavljane devojčice (nasilje u Pirotu), a snimci nasilja iz Novog Sada pojavili su se na internet portalu YouTube. Da li se na ovaj način štiti identitet maloletnika? Ako su mnoga istraživanja pokazala da se nasilje uči u porodici – koja je uloga centara za socijalni rad. I na ovo pitanje može se da-

ti samo negativan odgovor – da njihova uloga ne postoji.

Pošto smo na sva postavljena pitanja imali samo negativne odgovore – kako tumačiti pojam „odgovornost nadležnih“?

JUN 2008

Kritika koju smo do sada upućivali na rad sudova i sudija imala je uglavnom negativnu sadržinu. Detaljno smo analizirali svaku dobijenu presudu, kako dređene sankcije tako i način utvrđivanja činjenica koje su odlučujuće za odmeravanje kazni. Najviše primedbi smo imali na okolnosti koje su se isticale kada se određuje koje činjenice pripadaju grupi olakšavajućih, a koje otežavajućih okolnosti. Već smo istakli da u obrazloženjima presuda postoje mnoge kontradiktornosti te smo došli do pitanja kako uspostaviti jedinstvenu sudsku praksu i kada bi se ona uspostavila na osnovu pravosnažnih presuda da li bi predstavljala pravu sliku rada našeg pravosuđa. Takođe, upoređujući zakonodavstvo, sudsku praksu i prikazivanje nasilja u Srbiji putem medija (nasilje u porodici, ili možda opširnije – svaka vrsta nasilja) uviđa se da analiza ova tri polja pojedinačno vodi do sasvim suprotnih zaključaka. Naravno, ponovo sledi pitanje – koje polje najrealnije prikazuje kontinuitet nasilja. Reklo bi se da je najbolje sagledati ih kao jednu veoma složenu celinu čija komparacija delova zbog nepotpunih i lažnih informacija lako dovodi do začaranog kruga.

Sudska praksa Opštinskog suda u Bečeju

Uobičajeno je da je primedba u vezi visine i vrste sankcija određenim počiniocima nasilja

najviše akcentovana u svim našim izveštajima. Ipak, pošto je to pravilo, samo ćemo napomenuti da presude Opštinskog suda u Bečeju upućuju na zaključak da je **kaznena politika sudova blaga što je i opšta praska svih sudova u Srbiji** (uslovna osuda je određena u deset od 12 presuda po Krivičnom zakoniku).

Od Opštinskog suda iz Bečaja dobili smo 12 presuda za slučajeve koji su vođeni po Krivičnom zakoniku i jedno poravnanje koje je doneto u parničnom postupku. U uvodnom delu odgovora na zahtev o pristupu informacijama od javnog značaja detaljno se navodi faza postupka za svaki pojedinačni postupak kao i da je vođen samo jedan predmet sa oznakom P.

Ohrabrujuća je činjenica da su obrazloženja presuda veoma detaljna i da je utvrđivanje bitnih činjenica sveobuhvatno. U svim presudama se pored izjava okrivljenih, oštećenih i svedoka navode mišljenja veštaka medicinske struke, centara za socijalni rad i izveštaji domova zdravlja. Iz stručnih mišljenja koja su veoma koncizna nedvosmisleno se može zaključiti tok događaja.

U skoro svim presudama olakšavajuće okolnosti se mogu vezati jedino za konkretan slučaj i ne poseduju opštu crtu. One su utvrđene samo na osnovu karakteristika tačno određene osobe i događaja. Jedino, u slučaju gde je počinitelj osuđen na kaznu zatvora, zameramo što se kao olakšavajuća okolnost uzima **ponašanje oštećene koje izaziva nasilnika**. Nije sasvim jasno da li se staje na stanovište da se fizičko nasilje (koje kao posledicu ima telesne povrede) može opravdati ukoliko je u osnovi verbalni konflikt. Ipak, ne smatramo da ponašanje aktera događaja ne treba razmatrati pri određivanju kazne. Zaključak je da svaka tačno utvrđena činjenica

može uticati na pravilno odmeravanje kazne.

U dve pravosnažne presude počinioци su osuđeni na kazne zatvora:

- kazna zatvora u trajanju od šest meseci – okrivljeni je više puta u dužem vremenskom intervalu vršio nasilje u porodici. Određen mu je pritvor koji se uračunava u kaznu te nije zadržan na izdržavanju. Ovako blaga kazna određena je zbog uticaja ponašanja oštećene.

- kazna zatvora u trajanju od jedne godine i četiri meseca – okrivljeni je viša puta osuđivan (otežavajuća okolnost) za dela koja ne pripadaju vrsti krivičnih dela nasilja u porodici (olakšavajuća okolnost). Međutim, način izvršenja dela (upotreba opasnog oruđa – žilet) i namera da se nanese telesna povreda uticali su na kaznu.

Dosadašnja analiza sudske prakse ide u prilog zaključku da je kazna zatvora od jedne godine i četiri meseca stroža kazna te je samim tim i pridev „stroža“ u suprotnosti sa kaznom predviđenom u Krivičnom zakoniku ukoliko se nasilje izvrši upotrebom opasnog oruđa – od tri meseca do tri godine.

Slučaj: vladika Pahomije vs Tomislav Gačić

Svetovnik ili duhovnik? Bludnik ili(može se staviti prefiks kao personifikacija)...ljubac? Da li da mu se sudi ili oprostiti?

Slučaj „Vladika Pahomije“... uzburkao je javnost 2003. godine kada je počelo suđenje u Opštinskom sudu u Vranju. Zbog pri-

tiska na sud vranjsko tužilaštvo je zatražilo da se slučaj uputi u Opštinski sud u Nišu. Otvara se pitanje – da li je na-dležnost premeštena zbog pritiska ili je u pitanju odluka kako bi se lakše donela oslobađajuća presuda. Slučaj je po žalbi dospelo u Okružni sud u Nišu koji je odbio žalbu na prvostepenu presudu. Zatim, odluka Vrhovnog suda – uzvrđene su povrede zakona i postupka, došlo je do zastarevanja dva krivična dela, a odgovornost....Možda će se se sačekati da i ona zastari? Oštećeni ostaju potpuno nezaštićeni te možemo smatrati da „krivičnog dela nije ni bilo“.

Država v. Srpska parvoslavna crkva

– suditi Tomislavu Gačiću ili vladici Pahomiju. Čija krivica je ve-ća, ko je uračunljiviji, ko je me-rodavan da sudi? Jednostavno – nema rešenja. Pitanja i odgovori se prebacuju kao ping-pong loptica, od građanskog suda do duhovnog, od sudskog veća do 12 episkopa. I tako punih 5 godina. Govori se u javnosti da mu mora prvo suditi 12 episkopa kako bi se donela odluka o raščinjenu, a da zatim pravdu u svoje ruke uzmu sudije i advokati, ali zbog negativnih nadležnosti „krivično delo ni ne postoji“. Nema kompromisa niti dogovora ko je nadležan, pa se ćutanje uzima kao odričan odgovor – ne, nema krivičnog dela koji u sebi nosi elemente bludnih radnji **nad maloletnicima**.

I fraza „nad maloletnicima“ se zanemaruje, a možda čak i negiranje mogućnosti zloupotrebe službenog položaja. Jedino ostaje da se primeni teorija zavere i da se na jedan beskrupolozan način osujeti „svo dobro delo“ učinjeno od 1999. godine. Ipak, nabolje je mudro ćutati i poštovati izreku – vreme leči sve. Da li se na taj način mogu izbrisati posledice i traume dečaka?

Tako smo vremenom umesto jednog raščinjenja okrivljenog dobili dva i to onih koji su svedočili kao duhovna lica pred građanskim sudom u korist žrtava. Da li je pobedu odneo vladika Pahomije ili Tomislav Gačić ili je možda postignuto poravnanje te su obojica zadovoljni, a treća lica (maloletni dečaci) neka snose posledice po svojoj savesti?